

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra obecné lingvistiky

Raná dětská syntax s ohledem na komunikační funkci

magisterská diplomová práce

Autor: Bc., Lucie Pospíšilová

Vedoucí práce: Mgr., Petra Vaculíková

Olomouc Rok 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci „Raná dětská syntax s ohledem na komunikační funkci“ vypracovala samostatně a uvedla jsem veškerou použitou literaturu a veškeré použité zdroje.

V Olomouci dne 21.4.2019

Abstrakt

Název práce: Raná dětská syntax s ohledem na komunikační funkci

Autor práce: Bc. Lucie Pospíšilová

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vaculíková

Počet stran a znaků: 124 (155 400)

Počet příloh: 3

Abstrakt (minimálně 900 znaků):

Naše diplomová práce se zabývá dětskou řečí, konkrétně je zaměřená na syntax a komunikaci dětí v raném věku. Praktické části má naše diplomová práce dvě, je to z toho důvodu, že po první části jsme zjistili, že pořízený materiál není dostačující z hlediska syntaxe, jelikož děti ještě nevyužívaly takové množství verbálních prostředků – slov, k popisu situací apod. Proto jsme se rozhodli doplnit naši práci i o druhou část a sledovat jistý jazykový posun dětí. Což usuzujeme, že se nám podařilo zaznamenat.

Našimi daty pro výzkum byly nahrávky, pořízené rodiči dětí v konkrétních komunikačních situacích, které jsme předem stanovili. Rovněž nám pomohli také osobní dotazníky rodičů, které nám byli ochotni vyplnit.

Je nutno podotknout, že všechny děti pocházejí z podobných sociálních podmínek, bydlí s oběma rodiči a jsou prvorozenými dětmi a zároveň jsou jedináčci.

Výzkum se zabývá mírou porozumění řeči dospělého, analýzou slovosledu, neverbálními a verbálními prvky a jejich kombinacemi, deixí, elipsami atd.

Klíčová slova: lingvistika, psycholingvistika, komunikace, syntax, dětská řeč

Abstract

Title: The First Children's Syntax Focusing on Communicative Function

Author: Bc. Lucie Pospíšilová

Supervisor: Mgr. Petra Vaculíková

Number of pages and characters: 124 (155 400)

Number of appendices: 3

Abstract (900 characters):

Our thesis is focused on first children's syntax and also on first children's communication. Our practical section is separated into two parts because in the first part children didn't use much of syntax and used a lot of nonverbal speech to describe situations and therefore we decided to add part two. We wanted to study some progress of children developing their speech. We believe that's what we can see in our thesis and adding second part to our thesis was good decision and we can see the progress.

The data for our research were recordings from children's parents. They were recorded in particular situation which we specified before the research. The personal forms were also very helpful. We are very thankful that they wanted to fill them out.

It's very important to say, that all children are from similar social backgrounds, they live with both parents, they are first born and also only children.

The thesis is focused on measure of understanding adult communication with children, analysis of word order, nonverbal, verbal speech, combination of them, deixis, ellipsis and many more.

Keywords: linguistics, psycholinguistics, communication, syntax, children's syntax

Obsah

ÚVOD	10
1. ŘEČ A KOMUNIKACE	12
2. INFORMAČNÍ ZDROJE (SPOJENÉ S VÝVOJEM DĚTSKÉ ŘEČI)	13
2.1. ČESKÉ A SLOVENSKÉ ZDROJE.....	13
2.2. MEZINÁRODNÍ ZDROJE.....	13
3. PSYCHOLINGVISTIKA	15
3.1. METODY POUŽÍVANÉ PRO PSYCHOLINGVISTICKOU ANALÝZU DĚTSKÉ ŘEČI.....	15
3.2. DATABÁZE DĚTSKÉ ŘEČI A JINÉ NÁSTROJE.....	16
4. OSVOJOVÁNÍ A VÝVOJ ŘEČI DĚTMI	17
4.1. TEORIE NOAMA CHOMSKÉHO.....	17
4.2. LANGUAGE ACQUISITION DEVICE (LAD).....	18
4.3. PIVOTOVÁ GRAMATIKA.....	18
4.4. DĚTSKÁ ŘEČ.....	18
5. OBDOBÍ BATOLETE	20
5.1. KOGNITIVNÍ VÝVOJ PODLE JEANA PIAGETA.....	20
5.2. ŘEČ A KOMUNIKACE.....	20
5.3. ROLE RODINY VE VÝVOJI DÍTĚTE.....	21
5.4. ŘEČOVÉ DOVEDNOSTI DÍTĚTE.....	21
6. CHARAKTERISTIKA VÝVOJE DĚTSKÉ ŘEČI	24
6.1. PRENATÁLNÍ KOŘENY.....	24
6.2. JAZYKOVÝ INPUT.....	24
6.3. MATEŘSKÁ ŘEČ.....	25
6.4. ROZDÍLY MEZI ŘEČI OTCŮ A MATEK.....	25
7. JAZYKOVÁ A KOMUNIKAČNÍ KOMPETENCE	26
7.1. GRAMATICKÁ KOMPETENCE.....	26
7.2. SÉMANTICKÁ KOMPETENCE.....	26
8. VÝVOJ ŘEČI A KOMUNIKACE DĚTÍ NA ZÁKLADĚ SOCIÁLNÍCH A KULTURNÍ FAKTORŮ	28
8.1. SOCIÁLNÍ FAKTORY RODINNÉHO PROSTŘEDÍ.....	28
8.2. NÁRODNÍ A ETNICKÉ FAKTORY.....	28
9. KOMUNIKAČNÍ PROSTŘEDKY DÍTĚTE VE SLEDOVANÉM OBDOBÍ	30
9.1. PRVNÍ ROK ŽIVOTA.....	30
9.2. OBDOBÍ PRVNÍHO AŽ PRVNÍHO ROKU A ŠESTI MĚSÍCŮ.....	30
9.3. OBDOBÍ PRVNÍHO ROKU A ŠESTI MĚSÍCŮ DO DRUHÉHO, POPŘ. TŘETÍHO R.....	30
9.4. OBDOBÍ OD DRUHÉHO POPŘ. TŘETÍHO ROKU DO SEDMI LET.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST – PRVNÍ	32
1. VZOREK	32
2. SBĚR DAT	32
3. ZPRACOVÁNÍ NAHRÁVEK	33
4. CÍLE VÝZKUMU	33
5. PŘEPISY NAHRÁVEK RESPONDENTŮ	34
5.1. NAHRÁVKA ČÍSLO 1 – VYJÁDŘENÍ FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY (WC, ŽÍZEŇ).....	34
5.1.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Anička).....	34
5.1.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam).....	34
5.1.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička).....	35

5.2.	NAHRÁVKA ČÍSLO 2 – DÍTĚ OSLOVUJE MATKU NEBO OTCE	36
5.2.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	36
5.2.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	36
5.2.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	37
5.3.	NAHRÁVKA ČÍSLO 3 – DÍTĚ CHCE NĚCO, CO MU NENÍ DOVOLENO	38
5.3.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	38
5.3.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	38
5.3.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	38
5.4.	NAHRÁVKA ČÍSLO 4 – DÍTĚ CHCE JÍT TAM, KAM NESMÍ	40
5.4.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	40
5.4.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	40
5.4.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	40
5.5.	NAHRÁVKA ČÍSLO 5 – DÍTĚ CHCE SVOJI OBLÍBENOU HRAČKU NEBO KNIHU, ALE POTŘEBUJE K TOMU ASISTENCI DOSPĚLÉHO	41
5.5.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	41
5.5.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	41
5.5.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	42
5.6.	NAHRÁVKA ČÍSLO 6 – DÍTĚ NĚKOMU NĚCO NABÍZÍ	44
5.6.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	44
5.6.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	44
5.6.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	44
5.7.	NAHRÁVKA ČÍSLO 7 – HRA ČI JINÁ AKTIVITA S OTCEM	46
5.7.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	46
5.7.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	46
5.7.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	47
5.8.	NAHRÁVKA ČÍSLO 8 – UKAZOVÁNÍ SI OBRÁZKŮ V KNIZE (KNIHA KRTKŮV DEN)	48
5.8.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	48
5.8.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	49
5.8.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	50
5.9.	NAHRÁVKA ČÍSLO 9 – DÍTĚ CHCE ZVEDNOUT DO NÁRUČE NEBO CHYTIT ZA RUKU	52
5.9.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)</i>	52
5.9.2.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)</i>	52
5.9.3.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)</i>	52
5.10.	NAHRÁVKA ČÍSLO 10 – KOMUNIKACE S JINÝMI DĚTMI	53
5.10.1.	<i>Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka + Adam)</i>	53
6.	OSOBNÍ DOTAZNÍKY	54
7.	KOMPLEXNÍ POPIS SITUACÍ ZACHYCENÝCH V NAHRÁVKÁCH.....	56
7.1.	NAHRÁVKA 1 (VYJÁDŘENÍ FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY WC, ŽÍZEŇ NEBO HLAD)	56
7.2.	NAHRÁVKA 2 (DÍTĚ OSLOVUJE MATKU NEBO OTCE).....	57
7.3.	NAHRÁVKA 3 (DÍTĚ CHCE NĚCO, CO MU NENÍ DOVOLENO)	58
7.4.	NAHRÁVKA 4 (DÍTĚ CHCE JÍT TAM, KAM NESMÍ).....	58
7.5.	NAHRÁVKA 5 (DÍTĚ CHCE SVOJI OBLÍBENOU HRAČKU ČI JINÝ PŘEDMĚT, ALE POTŘEBUJE K TOMU ASISTENCI DOSPĚLÉHO)	59
7.6.	NAHRÁVKA 6 (DÍTĚ NĚKOMU NĚCO NABÍZÍ).....	59
7.7.	NAHRÁVKA 7 (HRA ČI JINÁ AKTIVITA S OTCEM).....	60
7.8.	NAHRÁVKA 8 (UKAZOVÁNÍ OBRÁZKŮ V KNIZE – KRTKŮV DEN).....	60
7.9.	NAHRÁVKA 9 (DÍTĚ CHCE ZVEDNOUT DO NÁRUČE NEBO CHYTIT ZA RUKU).....	62
7.10.	NAHRÁVKA 10 (KOMUNIKACE MEZI DĚTMI).....	62
8.	MÍRA POROZUMĚNÍ INTRUKCÍ RODIČŮ DĚTMI VE VYBRANÝCH NAHRÁVKÁCH	63
8.1.	SHRNUTÍ.....	63
9.	KOMPLEXNÍ ANALÝZA VERBÁLNÍCH I NEVERBÁLNÍCH PROJEVŮ DĚTÍ NA ZÁKLADĚ NAHRÁVEK A OS. DOTAZNÍKŮ	66

9.1. SHRNUÍ	67
<i>Adélka</i>	68
<i>Adam</i>	68
<i>Anička</i>	69
10. VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ PROJEVY DĚTÍ (POPŘ. ČÁSTEČNĚ VERBÁLNÍ REALIZACE DOPLNĚNĚ NEVERBÁLNÍMI)	70
10.1. VERBÁLNÍ PROJEVY DOPROVÁZENY NEVERBÁLNÍMI	70
10.1.1. <i>Respondent 1 (Adélka)</i>	70
10.1.2. <i>Respondent 2 (Adam)</i>	70
10.1.3. <i>Respondent 3 (Anička)</i>	71
10.2. SHRNUÍ	71
10.3. ČISTĚ NEVERBÁLNÍ PROJEVY	72
10.4. SHRNUÍ	72
10.5. VERBÁLNÍ PROJEVY	72
10.6. SHRNUÍ	73
11. ROLE NEVERBÁLNÍCH PRVKŮ V MLUVENÉ SYNTAXI DĚTÍ	74
11.1. RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	74
11.2. RESPONDENT 2 (ADAM)	75
11.3. RESPONDENT 3 (ANIČKA)	76
11.4. SHRNUÍ	76
PRAKTICKÁ ČÁST - DRUHÁ	78
1. PŘEPISY NAHRÁVEK RESPONDENTŮ	79
1.1. NAHRÁVKA ČÍSLO 1 (VYJÁDRĚNÍ FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY)	79
1.1.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	79
1.1.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	79
1.2. NAHRÁVKA ČÍSLO 3 – DÍTĚ CHCE NĚCO, CO MU NENÍ DOVOLENO	80
1.2.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	80
1.2.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	80
1.3. NAHRÁVKA ČÍSLO 4 (DÍTĚ CHCE JÍT TAM, KAM NESMÍ)	81
1.3.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	81
1.3.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	81
1.4. NAHRÁVKA ČÍSLO 5 (DÍTĚ CHCE NĚJAKOU OBLÍBĚNOU VĚC, ALE POTŘEBUJE K TOMU ASISTENCI DOSPĚLÉHO)	82
1.4.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	82
1.4.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	82
1.5. NAHRÁVKA ČÍSLO 6 (DÍTĚ NĚKOMU NĚCO NABÍZÍ)	83
1.5.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	83
1.5.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	83
1.6. NAHRÁVKA ČÍSLO 7 (HRA S DOMÁCÍM MAZLÍČKEM ČI ZVÍŘETEM)	84
1.6.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	84
1.6.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	84
1.7. NAHRÁVKA ČÍSLO 8 (HRA ČI JINÁ AKTIVITA S OTCEM NEBO JINÝMI PŘÍBUZNÝMI)	86
1.7.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	86
1.7.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	87
1.8. NAHRÁVKA ČÍSLO 9 (KNIHA KRTKŮV DEN)	89
1.8.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	89
1.8.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	90
1.9. NAHRÁVKA ČÍSLO 10 (DÍTĚ CHCE ZVEDNOUT DO NÁRUČE)	92
1.9.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	92
1.9.2. <i>Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)</i>	92
1.10. NAHRÁVKA ČÍSLO 11 (HRA S JINÝMI DĚTMI)	93
1.10.1. <i>Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)</i>	93

2. OSOBNÍ DOTAZNÍKY	94
3. KOMPLEXNÍ POPIS SITUACÍ ZACHYCENÝCH V NAHRÁVKÁCH.....	95
3.1. NAHRÁVKA 1 (VYJÁDŘENÍ FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY WC, ŽÍZEŇ NEBO HLAD)	95
3.2. NAHRÁVKA 2 (DÍTĚ CHCE NĚCO, CO MU NENÍ DOVOLENO)	95
3.3. NAHRÁVKA 3 (DÍTĚ CHCE JÍT, TAM KAM NESMÍ)	96
3.4. NAHRÁVKA 4 (DÍTĚ CHCE NĚJAKOU OBLÍBENOU VĚC, ALE POTŘEBUJE K TOMU ASISTENCI DOSPĚLÉHO)	96
3.5. NAHRÁVKA 5 (DÍTĚ NĚKOMU NĚCO NABÍZÍ)	97
3.6. NAHRÁVKA 6 (HRA S DOMÁCÍM MAZLÍČKEM ČI ZVÍŘETEM)	97
3.7. NAHRÁVKA 6 (HRA ČI JINÁ AKTIVITA S OTCEM NEBO JINÝMI PŘÍBUZNÝMI)	98
3.8. NAHRÁVKA 8 (OBRÁZKOVÁ KNIHA KRŤKŮV DEN)	99
3.9. NAHRÁVKA 9 (DÍTĚ CHCE ZVEDNOUT DO NÁRUČE)	99
4. PARATAXE A HYPOTAXE V DĚTSKÉ ŘEČI	100
4.1. PARATAXE U RESPONDENTŮ (ADÉLKA A ADRIAN)	100
4.2. HYPOTAXE V DĚTSKÉ ŘEČI	100
5. ELIPSY V DĚTSKÉ ŘEČI	102
5.1. RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	102
5.2. RESPONDENT 2 (ADRIAN)	103
5.3. SHRNUÍ	104
6. DEIKTICKÉ PROSTŘEDKY V DĚTSKÉ ŘEČI	105
6.1. RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	105
6.2. RESPONDENT 2 (ADRIAN)	105
6.3. SHRNUÍ	106
7. MÍRA POROZUMĚNÍ INSTRUKCÍ RODIČŮ DĚTMI VE VYBRANÝCH NAHRÁVKÁCH 107	
8. KOMPLEXNÍ ANALÝZA VERBÁLNÍCH I NEVERBÁLNÍCH PROJEVŮ DĚTÍ NA ZÁKLADĚ NAHRÁVEK A OSOBNÍCH DOTAZNÍKŮ	108
8.1. SHRNUÍ	108
<i>Adélka</i>	109
<i>Adrian</i>	109
9. VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ PROJEVY DĚTÍ (POPŘ. ČÁSTEČNÉ VERBÁLNÍ REALIZACE DOPLNĚNÉ NEVERBÁLNÍMI)	110
9.1. VERBÁLNÍ PROJEVY (KT. MOHOU BÝT DOPROVÁZENY NEVERBÁLNÍMI)	110
9.1.1. <i>Respondent 1 (Adélka)</i>	110
9.1.2. <i>Respondent 2 (Adrian)</i>	110
9.2. SHRNUÍ	110
9.3. ČISTĚ NEVERBÁLNÍ PROJEVY	111
9.4. VERBÁLNÍ (SLOVNÍ) PROJEVY	111
9.4.1. <i>Respondent 1 (Adélka)</i>	111
9.4.2. <i>Respondent 2 (Adrian)</i>	112
10. ANALÝZA SLOVOSLEDU	113
10.1. RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	113
10.1.1. <i>Shrnutí</i>	114
10.2. RESPONDENT 2 (ADRIAN)	114
10.2.1. <i>Shrnutí</i>	115
11. ROLE NEVERBÁLNÍCH PRVKŮ V MLUVENÉ SYNTAXI DĚTÍ	116
11.1. RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	116
11.2. RESPONDENT 2 (ADRIAN)	117
ZÁVĚR	120

LITERATURA A ZDROJE	121
PŘÍLOHY	123
PŘÍLOHA Č. 1: SEZNAM NAHRÁVEK.....	123
PŘÍLOHA Č. 2: OSOBNÍ DOTAZNÍK PRO RODIČE	124
PŘÍLOHA Č. 3: SOUHLAS O ZPRACOVÁNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ RESPONDENTŮ.....	125

ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena psycholingvisticky, konkrétně na dětskou řeč. Skládá se z teoretické části a praktické části, která je rozdělená do dvou částí, jelikož jsme prováděli dva výzkumy s určitým časovým rozdílem.

V teoretické části se zabýváme řečí a komunikací. První kapitola je kratší a slouží, jako „předmluva“ pro další část práce. Vysvětluje, co je to řeč a jazyk, jak vznikly a jakým způsobem je lidé využívají, ale zejména, jakým způsobem si lidé jazyk - již od útlého věku, osvojují. Důležitá je rovněž komunikace mezi lidmi, díky ní jsme schopni předávat informace v jazyce a porozumět si.

Druhá kapitola se zaměřuje na informační zdroje, nejen ty české, ale i zahraniční. Kapitola zmiňuje zejména osoby, které se dětskou řečí zabývají a rovněž díla či výzkumy, které jsou na dětskou řeč zaměřeny. Psycholingvistiku a vše kolem ní, tedy historii, současnost a její metody při analýze popisuje třetí kapitola teoretické části diplomové práce.

Ve čtvrté kapitole se již dostáváme k osvojování jazyka dětmi a také k vývoji. Kapitola popisuje, jakým způsobem si dítě osvojuje jazyk, popisuje teorie (Noama Chomského), pivotovou gramatikou a také zmiňuje průkopníky, kteří se zabývali dětskou řečí jako jsou např. N. Chomsky nebo J. Piaget.

Dále se zabýváme vývojem období batolete. Zmiňujeme, do jaké míry jsou důležité určité faktory ovlivňující vývoj řeči dítěte např. role rodiny ve vývoji dítěte či motorika. Důležitá je ale rovněž mimika, úsměv, pláč a v neposlední řadě broukání, což je činnost dítěte, kdy vydává různé zvuky, které však ještě nelze specifikovat či označovat jako slova, těmito zvuky si trénuje hlasivky a připravuje nebo i trénuje mluvidla. Lze tedy říci, že v počátečním stádiu vývoje jazyka převládají neverbální prvky a čím je dítě starší, měly by tyto prvky být nahrazeny prvky verbálními. O čemž se mimo jiné přesvědčíme v praktické části diplomové práce. Tato kapitola popisuje rovněž různé funkce jazyka: pragmatické funkce, emotivní, referenční, reakční aj.

Šestá kapitola charakterizuje vývoj dětské řeči, popisuje prenatální kořeny, to znamená, co se děje před narozením dítěte z hlediska vývoje řeči a komunikace po narození. Rovněž jazykový input je potřeba zmínit, jedná se totiž o komplex verbálních a neverbálních podnětů, které dítě tzv. „pochytí“ od osob, které s ním komunikují. Proto

je tedy důležitá mateřská řeč, řeč otců a jiných příbuzných či blízkých osob, se kterými dítě přichází do častého kontaktu.

V neposlední řadě je důležitá jazyková i komunikační kompetence, tedy jistý předpoklad k užívání jazyka. Gramatická kompetence se týká samozřejmě gramatického systému. Sémantická kompetence se zase týká významu slov.

Je nutné zmínit rovněž roli vnějších faktorů, které se podílejí na utváření a vývoji řeči dítěte. Mohou to být sociální faktory rodinného prostředí nebo národní a etnické faktory. Jelikož je nejen důležité, do jaké rodiny se dítě narodí, ale i do jakého státu či kontinentu.

Praktická část byla tvořena dvěma výzkumy v odlišném čase, první výzkum byl zahájen v dubnu roku 2018, kdy naši tři respondenti měli cca 20 měsíců. Syntax jsme zkoumali na základě nahrávek, které nám poskytli rodiče respondentů. Metodologie práce spočívala v přepisu nahrávek do psané podoby a následnou analýzou. Na základě tohoto faktu, že první část nebyla pro náš výzkum dostačující, jelikož děti ještě příliš nemluvily, jsme se rozhodli o 5 měsíců později výzkum znovu opakovat, tentokrát pouze na dvou dětech.

Cílem našeho výzkumu je srovnat pokrok mezi dvěma obdobími, zejména jsme kladli důraz na syntax, do kterého rovněž zahrnujeme i slovosled. Naším cílem bylo zjistit, do jaké míry a jak rychle roste jazyková kompetence respondentů, samozřejmě s ohledem na věk, pouze v mluvené podobě.

1. ŘEČ A KOMUNIKACE

Člověk je schopen vyjádřit své myšlenky pomocí mnoha nástrojů např. gesty rukou, výrazem tváře, řečí těla, mrkáním nebo pokyvováním. Tyto příklady nezahrnují vokalizaci, avšak lidé mohou využívat i jiné prostředky, kde vokalizaci využívají. To mohou být různé zvuky např. bručení, funění, vzdychání, fňukání aj. Oproti tomu existují i takové komunikační prostředky, které mohou být spuštěny zcela bez záměru, např. smích nebo pláč (FIELD 2004, s. 18).

Děti v raném věku nepoužívají jazyk primárně pro komunikaci, ale proto, aby vyjádřily své myšlenky (LUST 2006, s. 12)

Jazyk je velice důležitý, protože je potřebný pro komunikaci, která je charakterizována jako volný proces tvořen jednotlivcem. Je symbolický, zastupuje nebo reprezentuje něco, je systematický a z hlediska gramatiky má strukturně podmíněnou povahu tzn., že člověk kombinuje slova do frází a tyto fráze do vět.

Lze jej rozdělit na psanou a mluvenou podobu. Jako primární je mluvená podoba jazyka, které je navíc vokalická. Psaná podoba je brána jako vedlejší. Je to dáno tím, že v životě se člověk učí nejdříve mluvit a až později psát. (FIELD 2004, s. 18-19).

Hlavní formou interakce se pokládá dialog. Jedná se o komunikaci, do níž je zapojeno více komunikantů, v našem případě především dva, a to dítě s matkou. Dialog dospělé osoby a dítěte může mít řadu specifických rysů, které se v dialogu dospělých neobjevují a které souvisí s osvojováním řeči dítětem (SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ 2013, s 17-18).

2. INFORMAČNÍ ZDROJE (spojené s vývojem dětské řeči)

2.1. České a slovenské zdroje

Základní úvod o vývoji jazykového systému zformuloval Šebesta (1992, 2009). Nebeská (1992, 2002) se zabývá vývojovou psycholingvistikou. Smolík (2002, 2006) je odborník přes teoretické koncepce osvojování gramatiky a prováděl empirické výzkumy dětské řeči. Saicová Římalová (2010) uskutečnila výzkum raného vývoje dětské řeči. Můžeme zde také zmínit jména jako Langmeier, Krejčířová (2006) nebo Vágnerová (2004) – ti popisují vývoj dětské řeči. Vývojem řeči se zabývají i logopedové (Klenková, Kolbábková aj.). I problematika osvojování znakového jazyka u sluchově postižených dětí není opomíjena, zabývají se ním publikace od Hronové a Motejzické. V ČR můžeme nalézt i řadu překladů monografií zahraničních lingvistů, jako např. Altamanna (2005), Pinkera (2009), Ohnesorga (1948) aj. (PRŮCHA 2011, s. 13-14).

Na Slovensku je naopak výzkum prováděn systematicky a na vynikající vědecké úrovni. Hlavní představitelkou je prof. Daniela Slančová, která působí na FF univerzity v Prešově. Nejvýznamnější je kolektivní monografie *Štúdie o detskej reči* z roku 2008. V rámci laboratoře byly zkonstruovány měřící komunikační testy chování a raný vývoj řeči slovenských dětí TEKOS I a TEKOS II (PRŮCHA 2011, s. 14).

2.2. Mezinárodní zdroje

V zahraničí je výzkumná produkce v tomto tématu velice bohatá a počet publikací je velice rozsáhlý. Zásadní jsou tři monografie – *First language Acquisition* (Clark, 2003), *Child Language: Acquisition and Growth* (Lust, 2006) a v neposlední řadě *Constructing a Language: A Used-Based Theory of Language Acquisition* (Tomasello, 2003) (PRŮCHA 2011, s. 15).

Rovněž je v zahraničí publikováno několik specializovaných časopisů, které bohužel v ČR dostupné nejsou. Nutné je však zmínit – *Applied Psycholinguistics* (dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/applied-psycholinguistics>), *First Language*, *Journal of Child Language* (dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-child-language>), *Language Acquisition* (2006) a další (PRŮCHA 2011, s. 15-16).

Dokonce i na mnoha pracovištích v Evropě, Kanadě a USA pracují týmy či celé ústavy, které se zabývají vývojovou psycholingvistikou. V Evropě je nejznámějším Max-Planck Institute for Psycholinguistics v Nizozemí a Max-Planck Institute for Evolutionary Anthropology v Německu (PRŮCHA 2011, s. 16).

3. PSYCHOLINGVISTIKA

Výzkum dětské řeči spadá do psycholingvistiky, a proto je potřebné se o ní alespoň okrajově zmínit.

3.1. Metody používané pro psycholingvistickou analýzu dětské řeči

Psycholingvistické metody jsou převzaty z velké části z psychologie, zejména z experimentálních věd behaviorismu a generativismu, z obecné psychologie a také ze sociální psychologie (NEBESKÁ 1992, s. 103).

Přístupů a metod je velké množství, nicméně psycholingvistika využívá empirických přístupů, např. introspekce, strukturované a nestrukturované pozorování, experiment a analýza verbálních produktů (NEBESKÁ 1992, s. 105) nebo pozorování v deníkové podobě, pozorování audiozáznamem a videozáznamem o testu, dotazníku a experimentu (PRŮCHA 2011, s. 179-182). Ve vývojové psycholingvistice se používají také různé testy ke zjišťování charakteristik dětské řeči (PRŮCHA 2011, s. 180).

Experiment je často využíván jako výzkumná metoda a praktikuje se v laboratořích a nebo i v terénu. Na začátku máme danou hypotézu, která je potvrzena nebo vyvrácena (NEBESKÁ 1992, s. 108).

Dotazník nebývá využíván přímo dětmi, nýbrž jejich rodiči, kteří za ně dotazníky vyplní. Díky těmto dotazníkům rodiče sledují vývoj řeči jejich dítěte (PRŮCHA 2011, s. 180). Jedná se o metodu, kterou jsme rovněž pro náš výzkum rovněž využili.

Do analýzy verbálních prvků zahrnujeme rozhovor, dotazník nebo psaný text. Je částečně interdisciplinární, protože psycholingvistika se prolíná s lingvistikou textovou. Ve většině případů se totiž jedná o analýzu psaných i mluvených textů (PRŮCHA 2011, s. 182).

Pozorováním zjišťujeme vnější faktory řečové komunikace. Je to přímá metoda, kdy pozorovatel sleduje konkrétního jedince. S ohledem na stanovení cílů rozlišujeme pozorování nestrukturované (nepozorujeme předem stanovené kategorie) a strukturované (předem si stanovíme, na co při pozorování zaměříme). Pozorovatel může využívat formu deníku, kdy si vede zápisky o daných jevech. Zároveň deníky jsou nejstarším nástrojem pro výzkum vývoje dětské řeči. Pozorování může mít různou

délku, mohou to být dny, týdny, měsíce, ale i roky. Jedince lze pozorovat formou videozáznamu (PRŮCHA 2011, s. 183).

3.2. Databáze dětské řeči a jiné nástroje

Databáze CHILDES (Child Language Data Exchange System) je nástroj, který je často používaný a slouží k dalším výzkumům. Lze v této databázi najít záznamy dětské řeči v mnoha jazycích. Autorem je B. Mac Whitney a C. Snow (PRŮCHA 2011, s. 183).

Dalším nástrojem je inventář MCDI (MacArthur Communicative Development Inventories). Tento inventář je vytvářen rodiči a ti ho doplňují podle stavu řeči svých dětí. Lze v něm najít nejen seznam slov, ale i seznam gest a škálu posouzení syntaktické úrovně dítěte (VOTAVOVÁ, SMOLÍK 2010).

Rovněž zde můžeme zmínit i Index TTR – ten je uplatňován v kvantitativní lingvistice, a v psycholingvistice jej používají jako ukazatel rozvinutosti slovníku dětí. Index MLU je kvantitativní ukazatel rozvinutosti syntaxe v řeči dětí (PRŮCHA, s. 182-183).

4. OSVOJOVÁNÍ A VÝVOJ ŘEČI DĚTMI

V první fázi osvojování dítě poslouchá, jakým způsobem užívají slova jeho rodiče a díky tomu se začíná učit propojovat slova s předměty, na které rodiče odkazují. Později začne dítě slova užívat a na základě toho, jestli dané slovo použije správně nebo špatně je pochváleno nebo opraveno (AUSTIN 2000, s. 14).

Děti začínají produkovat slova zhruba kolem jednoho roku. Nepotřebují mít k dispozici všechny smysly, aby se naučily slova a nepotřebují při učení nových slov zpětnou vazbu (AUSTIN 2000, s. 18-19).

Pro osvojování slov jsou nezbytné schopnosti jako schopnost vyvozovat následky a záměry druhých, osvojit si pojmy, porozumět syntaktické struktuře a mnoho dalších (AUSTIN 2000, s.18).

Dítě nejprve poslouchá, jakým způsobem užívají slova jeho rodiče a začne si propojovat slova s předměty, na které odkazují. Učení funguje formou pochval, pokud dítě něco řekne správně je pochváleno a pokud špatně, rodiče jej opraví (BLOOM 2015, s.14).

4.1. Teorie Noama Chomského

Chomsky pohlíží na jazyk jako na produkt vznikající z vrozených dispozic člověka pro osvojování a užívání jazyka.

Generativní teorie rovněž zavedla rozlišování dvou aspektů zkoumání jazyka:

- Jazyková kompetence (linguistics competence) – intuitivní znalost systému jazyka, jeho elementů a pravidel, kterou má v určité podobě každý dospělý uživatel daného jazyka, a s využitím této znalosti, gramatiky, může generovat nekonečné množství vět
- jazyková performance (linguistics performance) – jedná se o konkrétní realizovanou řečovou činnost a její produkty jako jsou např. Promluvy nebo texty (PRŮCHA 2011, s. 17-18).

4.2. Language Acquisition Device (LAD)

Osvojování jazyka dítětem je vysvětlováno jako proces, který vzniká na základě tzv. vrozené schopnosti člověka k tomuto osvojování. Popud k dalšímu zkoumání dala právě koncepce od Chomského. Ta předpokládá biologický, vrozený, geneticky založený mechanismus osvojování jazyka, tedy mechanismus, který je právě generativistický, tedy „následovateli Chomského teorie“ vystihován pojmem Language Acquisition Device, zkráceně LAD.

LAD je mentálním programem s nímž se rodí každé dítě. Jedná se o nespécifickou schopnost a pokud jde o konkrétní jazyk, je to univerzální schopnost (PRŮCHA 2011, s. 19-20).

4.3. Pivotová gramatika

Jedná se o modely struktury prvních dvouslovných vět, které se objevují v dětské řeči. Popisuje se vývoj řeči u konkrétního dítěte, které ve věku 18 měsíců vyprodukovalo první dvouslovné věty v angličtině. Poté byl v každém následujícím měsíci zaznamenán prudký nárůst od 14 do 2 500 vět. Už při analýze prvních dvouslovných vět bylo z výzkumu patrné, že nejde jen o nějaká náhodná slova, ale o systémovou konstrukci – složenou z osových slov, která se vyskytovala v malém počtu a tvořila základní věty a doplňující slova, ta se vyskytovala ve velkém počtu a většinou byla uplatňována již v předchozích jednoslovných větách (PRŮCHA 2011, s. 21-22).

4.4. Dětská řeč

Nejvýznamnějšími průkopníky teorie dětské řeči byli psychologové J. Piaget a L.S. Vygotskij.

Piaget ve své knize *The language and thought of the child* z roku 1955 vysvětluje kognitivní vývoj dítěte tak, že mu pomáhá nejen rozvoj myšlení, ale i vývoj jazyka, který na něj navazuje. Zaměřoval se na egocentrickou řeč dítěte, tedy na mluvení si dítěte „samo pro sebe“ a tvrdil, že tato řeč je hlavní formou dětské řeči (PRŮCHA 2011, s. 11).

V opozici stojí Vygotskij, který klade důraz na sociální a kulturně historickou podmíněnost jazyka a myšlení a rovněž přisuzoval velkou váhu procesům učení a

faktorům prostředí. Jeho teorie byla založena na předpokladu „komunikační zacílenosti“ a „sociální determinovanosti“ dětské řeči (PRŮCHA 2011, s. 12).

Na zkoumání dětské řeči se podílel i Noam Chomsky a jeho teorie generativní gramatiky. Koncept kladl důraz na vliv vrozených předpokladů a dokázal to tím, že děti tento proces zvládají rychle a snadno. Osvojování jazyka zkoumali generativní gramatici na úrovni věty a syntaktických struktur (ESČ 2002: 363, heslo Psycholingvistika, autorka hesla I. Nebeská).

5. OBDOBÍ BATOLETE

5.1. Kognitivní vývoj podle Jeana Piageta

Koncepce je postavena na jednotlivých stádiích vývoje dítěte a na teorii kognitivního vývoje (PIAGET 1955). Zaujímá názor, že vývoj dítěte je podmíněn nejen vrozeností, ale i vnějšími vlivy. Za hlavní složku kognitivního vývoje považoval adaptaci na okolí a schopnost integrovat se do něj. Tvrdil, že kognitivní vývoj má pět fází:

- fáze senzomotorické inteligence (od narození do cca dvou let)
- fáze symbolického a předpojmového myšlení (od dvou do čtyř let)
- fáze názorného neboli intuitivního myšlení (od čtyř do sedmi let)
- fáze konkrétních logických operací (od sedmi do jedenácti let)
- fáze formálních logických operací (od jedenácti let) (PIAGET – INHELDEROVÁ 2010, s. 11).

5.2. Řeč a komunikace

Z počátku dítě umí jen několik desítek slov a postupně rostou až do řádů stovek. Dítě rovněž začíná kombinovat slova, která později skládá do vět a tyto věty by později dítě mělo skládat do souvětí. V tomto období je již u dítěte rozvinuta škála emocí – často lze projevovat výrazy žárlivosti a rovněž také empatii či náklonnost k jiným dětem. Batole má rovněž svoji hračku, kterou má oblíbenou a má k ní vybudovaný vztah. Stále je pro něj nejdůležitějším člověkem matka, ale díky tomu, že je již motoricky více zdatné, dokáže se od matky vzdálit, a díky tomu budovat větší sociální vztahy s jinými lidmi. Svoji roli si ale buduje nejen ve společnosti jako takové, ale i uvnitř rodiny. V batolecím období potká řadu rodičů i „období vzdoru“ či „negativismu“, toto období je individuální, tzn., že může být u některého dítěte delší a u některého zase kratší a to samé platí i o míře. Toto období je spojeno především s tím, že dítě objevuje své vlastní já (ZACHAROVÁ 2012, s. 40).

5.3. Role rodiny ve vývoji dítěte

Roli rodiny považujeme za klíčovou, z toho důvodu, že patří mezi hlavní sociální činitele. Šulová uvádí, že rodina umožňuje dítěti prakticky si vyzkoušet interakční dovednosti a nabízí mu vzory k napodobování. I prarodiče mohou sehrát v osvojování důležitou roli, jelikož mohou být alternativou dospělé autority.

Prarodiče jsou ve většině případů v rodině přítomni a mají jak s rodiči, tak i se samotným dítětem velice blízký vztah. Dědeček s babičkou jsou často k dítěti tolerantnější a projevují drobné ústupky při regulaci jeho chování (MATĚJČEK a DYTRYCH, 1997).

Matka intuitivně učí dítě, aby používalo gesta, ve fázi, kdy ještě není schopno formulovat věty (PRŮCHA 2011, s. 115).

Důležitá je i role otců, co se týče komunikace. Průcha uvádí, že matka i otec významně ovlivňují rozvoj dítěte, ale každý jiným způsobem (PRŮCHA 2011, s. 124).

5.4. Řečové dovednosti dítěte

Vývoj řečové a komunikační dovednosti dětí probíhá od nejranějšího věku a váže se s osvojováním jazyka. Tyto komunikační aktivity a dovednosti jsou součástí širších interakčních aktivit (PRŮCHA 2011, s. 114).

Důležitá jsou i gesta - Kapalková (2008) doložila, že záměrná gesta se u dítěte vyskytují již od 8. měsíce života. Jsou to právě gesta, která se u dětí vyskytují před verbálními projevy a v rané řeči dětí zároveň fungují jako samostatný komunikační projev dítěte.

Na pragmatické kompetenci se podílí mnoho dalších dovedností, jelikož děti se potřebují naučit klást otázky, žádat, dávat rozkazy, vyjádřit souhlas nebo nesouhlas, omluvit se, odmítnout, pochválit, odvyprávět příběh, zvládnout rutiny, zdvořilé formy a různé způsoby oslovení (BRYANT in BAVIN 2009, s. 339). Děti se také musí zvládnout co nejdříve naučit chování, jako nemluvit v určitých situacích, ovládat střídání pořadí v rozhovoru a mimo jiné neskákat do řeči, smysluplně reagovat, držet se tématu, ale také ovládat svoji svůj vlastní hlas, což je pro dospělého samozřejmostí (BRYANT in BAVIN 2009, s. 339).

Komunikační kontext, který má v komunikační situaci jednu z klíčových rolí, může být bezprostřední - ten zahrnuje bezprostřední rozhovor, úkol a nastavení, vztah

mezi mluvčím a posluchačem a charakteristiky posluchače. Komunikační kontext může mít, ale také širší roli, jako je např. kultura, ve které se děti rozvíjejí a komunikují (BRYANT in BAVIN 2009, s. 339-340).

Dítě se dozvídá, že vše lze nějak pojmenovat, a ptá se nejčastěji otázkou „Co to je“? (ŠULOVÁ 2004, s. 59).

5.5. Pragmatické funkce

Pragmatická funkce vysvětluje vztah mezi dítětem a jeho okolím, postavení dítěte v komunikační situaci a zároveň je realizací elementárního záměru jako mentální reprezentace zamýšleného stavu věcí (BROWN 2006, s. 513).

Nositelem pragmatické funkce je komunikační jednotka, tedy výpověď, která je zcela vymezená - má začátek a konec. Komunikační jednotka je vždy interakční, ale ne vždy obsahově-pragmatická, protože dítě realizuje i pragmaticky relevantní, ale sémanticky prázdné výpovědi. V některých případech není možné v dětském projevu dekódovat, resp. interpretovat ani pragmatickou funkci, ve většině případů lze vysledovat sociální významy (SLANČOVÁ 2008, s. 68-69).

Další funkcí je referenční, kterou Roman Jakobson označuje jako funkci, která je vymezená pro kontext. Je to pokračování řečové dovednosti, která je u dítěte už od prvních měsíců života

Emotivní funkce je orientovaná na mluvčího a díky ní hovořící vyjadřuje svůj postoj k tomu, o čem mluví (dle R. Jakobsona).

Reakční funkce je elementární, tedy základní funkcí, kterou projevuje dítě již od kojeneckého období i dle studie od Daniely Slančové, ta tuto skupinu komunikačních funkcí vymezila u sledovaných dětí ve věku 3 až 18 měsíců (SLANČOVÁ 2008, s. 73). Typem reakční funkce může být odmítání a odpírání, tedy situace, kdy dítě dobře rozumí, co po něm dospělý požaduje, ale nereaguje na výzvu, z nějakého důvodu. Dalším typem může být požadavek dítěte, které chce komunikační situaci řídit samo – např. dítě se není ochotné podřídit změně a nebo nereaguje na námítky dospělého (SLANČOVÁ 2008, s. 78).

Rutinní aktivity jsou naučené díky vedení dospělých nebo odpozorované z jejich činností. Fyzické regulativně pragmatické funkce jsou charakterizovány jako vyjádření

vůle či úsilí dosáhnout nějaký předmět nebo vykonat nějakou činnost ze strany dítěte a nebo ze strany opačné, tedy ze strany komunikačního partnera.

To jsou zejména úmysl dosáhnout předmětu, nabídka, vůle, výzva, zákaz, upozornění, varování a upoutání pozornosti. Mnohdy lze pozorovat, že se dítě obrací na komunikačního partnera, aby mu pomohl, jelikož již z předchozích situací ví, že komunikační partner je toho schopen. (Nahrávky – chci něco, podej mi to – hračku, otevřít krabičku s jídlem apod., postavit kostky na místo).

Nicméně žádost o pomoc se může objevovat i u nových činností, které ještě dítě nevyzkoušelo, a při kterých nastávají určité problémy. Může jít o asistenci za účelem dosažení rychlejšího nebo lepšího výsledku, ale může se jednat také o pomoc v nouzi, motivovanou obavami zapříčiněnými dosavadním průběhem činností.

Některé dítě může vyjadřovat vůli vykonat činnost samostatně, to se projevuje tak, že dítě chce převzít od dospělého vedoucí úlohu a kontrolu nad aktivitou a samostatně ovlivňovat její výběr, začátek nebo průběh. (Např. Čtení knihy, hra – dítě bere věci matce z rukou, nahrávky).

Otázky charakterizujeme jako vyjádření vůle či úsilí o to, aby komunikační partner verbálně reagoval (SLANČOVÁ 2008, s. 75).

Základním projevem této funkce je otázka „co to je“, která převládá na počátku batolecího období, pak je postupně vystřídána otázkou po příčině „proč“.

6. CHARAKTERISTIKA VÝVOJE DĚTSKÉ ŘEČI

6.1. Prenatální kořeny

Počátek dětské řeči začíná tehdy, když dítě začne vyslovovat svá první slova, kterým porozumí i dospělí. K tomuto jevu dochází obvykle kolem 18. měsíce věku dítěte.

Již v prenatálním období dochází k určité komunikaci mezi matkou a dítětem. Již v 6. měsíci plod reaguje na určité zvukové podněty jako je např. hudba nebo hlas matky. Z toho vyplývá, že již v tomto období dochází k první nejjednodušší formě učení a získávání zkušeností (PRŮCHA 2011, s. 37-38).

6.2. Jazykový input

Jazykový input je komplex všech verbálních a neverbálních komunikačních podnětů, kterým je dítě vystaveno od narození od osob, které s ním navazují kontakt. S dítětem většinou komunikují osoby, které jsou v jeho nejbližším okolí a tráví s ním nejvíce času, tzn. matka, otec, sourozenci a jiní příbuzní. Vlastnosti jazykového inputu dítěte jsou silně dány zejména prostředím. Jazykový input je v řeči dítěte velice důležitý (PRŮCHA 2011, s. 93-94).

Počáteční jazykový input má jisté vlastnosti, které dítě vnímá a zpracovává, a které postupně odrážejí preverbální chování dítěte. Tímto termínem lze označit různé hlasové, mimické a tělesné projevy dítěte, jimiž dítě v tomto útlém věku chce komunikovat (PRŮCHA 2011, s. 37-38).

Prvotní informace, které se k dítěti dostanou obsahují různý repertoár hlásek, je odlišný v jednotlivých jazycích, takže se děti setkají s různými soubory fonémů. Uvnitř jednotlivých hláskových repertoárů každého jazyka existují rovněž specifické způsoby artikulace hlásek a velmi složité kombinatorické vztahy, které se projevují při tvorbě slabik a slov. Z toho plyne, že dítě se musí naučit tento repertoár nejprve rozpoznávat a postupně napodobovat a používat (PRŮCHA 2011, s. 41-45).

6.3. Mateřská řeč

Mateřský jazyk označujeme jako základní jazykový input. Řeč matek je orientovaná na dítě a rovněž i řeč jiných osob, kteří komunikují s dítětem. Je zřejmé, že řeč matek i jiných osob je uzpůsobena speciálně pro děti a to zcela intuitivně, zejména aby usnadňovala dítěti porozumění a následné osvojení jazyka. Řeč matek je pomalejší než je normální tempo při běžné komunikaci s dospělými. Rovněž artikulace je jasnější a dochází k častým opakováním některých slov. Jedná se o vysoce redundantní způsob řeči. Často v řeči matek můžeme nalézt opakující se otázky, jimiž matka zjišťuje stavy či chování dítěte. Je nutno zmínit, že řeč matek je velice redundantní. Typické je také používání 3. osoby namísto osoby 1. matky také často používají zdvojnásobky a mazlivá slova (PRŮCHA 2011, s. 95-97).

6.4. Rozdíly mezi řeči otců a matek

Poznatky o jazykovém inputu dokládají, že matky komunikují s dětmi jinak než otcové. Jsou shromážděny nálezy o tom, že otcovská řeč a mateřská řeč se odlišují zejména po lexikální stránce, ale i v pragmatické rovině řečového chování. Otcové mají většinou sklon dávat dětem testovací otázky mají tedy tendenci uplatňovat kognitivně náročnější a direktivnější styl komunikace (BARTANUSZ, ŠULOVÁ 2003, s. 285).

Podle Šulové (2004) je společným rysem obou těchto jazykových inputů, tj. Matky a otce, je to, že oba jsou zjednodušené a přizpůsobené řečovému vývoji dětí. Na druhé straně má každý z těchto inputů svá specifika. Otcové představují jako komunikační partneři pro dítě náročnější podmínky (PRŮCHA 2011, s. 98).

7. JAZYKOVÁ A KOMUNIKAČNÍ KOMPETENCE

7.1. Gramatická kompetence

Gramatická kompetence je soubor znalostí a dovedností, které se pojí s gramatickým uspořádáním určitého jazyka, především tvarosloví a syntaxe. Děti, aby si osvojily určitý jazyk, musí zvládnout zcela odlišné systémy gramatických rodů slovních druhů (PRŮCHA 2011, s. 51-56).

Lze říci, že osvojování gramatického systému dětmi se považuje za nerovnoměrné. První projevy mohou být pozorovatelné, když dítě začne k vyslovovaným slovům připojovat slova další – vznikají kombinace slov, ty nejsou náhodné, ale vyjadřují nějaké určité syntaktické vztahy (PRŮCHA 2011, s. 60-65).

7.2. Sémantická kompetence

Jedná se o vývojový proces, jimiž si děti osvojují slova a významy svého mateřského jazyka a je zřetelnější než vývoj gramatiky. (PRŮCHA 2011, s. 66-75). Za klíčový prvek v komunikaci pokládáme právě v osvojování jazyka význam (SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ 2013, s. 20).

K základním otázkám, které dítě při osvojování sémantiky musí zvládnout je např. to, jak rozčlenit proud souvislé řeči na jednotky a jak těmto jednotkám přiřadit význam, jak porozumět větším celkům (výpovědi, textům apod.) a jak tyto větší celky produkovat. Nejvíce pozornosti je věnováno osvojování významu slov. Teoretické přístupy, které kladou důraz na vrozené předpoklady osvojování jazyka, obvykle předpokládají i existenci vrozených principů napomáhajících osvojování významů slov či toto osvojování řídí (SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ 2013, s. 21).

Lingvistická analýza dokládá, že vývoj postupuje rovněž odlišně, pokud mluvíme o osvojování jednotlivých slovních druhů. Nicméně z výzkumů je patrné, že nejvíce si děti osvojují substantivy, které mají převahu i nad slovesy (PRŮCHA 2011, s. 66-75).

Osvojování významu patří k oblastem, jimiž je v teoriích osvojování jazyka věnována různá míra pozornosti a k nimž je také přistupováno velmi různorodě.

Celkově však bývá výzkum významů v dětských projevech pokládán za velmi obtížný, a to zejména proto, že prakticky nemožné zjistit, jaký význam dítě jistým prostředkům přiřazuje (SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ 2013, s. 21).

Je všeobecně známo, že řečový vývoj dívek a chlapců postupuje rozdílně, tj. Většinou rychleji u dívek. Některé rozdíly jsou pozorovatelné i v starším věku, okolo 10 let. Příčiny odlišného vývoje osvojování slovní zásoby u dívek a u chlapců nejsou dosud objasněny. Koluje však hypotéza, že odlišnosti jsou dány vedle biologických diferencí zejména faktory sociokulturními (PRŮCHA 2011, s. 84).

Vývoj řeči u dvojčat v raném období do zhruba tří let je mírně opožděn z vývojem jednotlivců. Dvojčata totiž ve většině případů začínají mluvit později. Toto opoždění však dvojčata „doženou“ a ve věku 8 let a později již nepozorujeme rozdíl mezi nimi a jednotlivci. Různí autoři také dokládají, že průměrná délka vět v počtu slov je kratší než u jednotlivců, to by mělo zároveň promítat mírné opoždění rovněž v gramatické složce jazyka u dvojčat. Nebyly shledány rozdíly u dětí dvojčat podle pohlaví.

Někteří autoři dokládají, že děti dvojčata v komunikaci mezi sebou používají specifickou mluvu, anglicky *autonomous speech*, obsahuje gramatické a lexikální prvky odlišující se o řeči jiných dětí (PRŮCHA 2011, s. 90).

8. VÝVOJ ŘEČI A KOMUNIKACE DĚTÍ NA ZÁKLADĚ SOCIÁLNÍCH A KULTURNÍ FAKTORŮ

8.1. Sociální faktory rodinného prostředí

Jazykový vývoj dítěte je pravděpodobně ovlivňován tím, jestli vyrůstá v úplné rodině, tedy se dvěma rodiči, nebo v rodině neúplné. Komunikace dětí může být kompenzována komunikací s prarodiči, se sourozenci, s pečovatelkami a jinými lidmi. Jazykový vývoj dítěte je také ovlivňován tím, zda má sourozence nebo ne. Je ovlivňován rovněž tím, zda a jak často komunikuje s prarodiči či jinými příbuznými.

Nejsilnějším působícím prvkem na jazykový vývoj dětí je vzdělání rodičů (PRŮCHA 2011, s. 146-147).

Omezený kód (restricted code) používá jednoduché gramatické struktury a omezenější slovník. Je to neformální jazyk komunikace, realizovaný v mimoškolním prostředí. Charakteristikou omezeného kódu jsou krátké, gramaticky jednoduché, často neukončené věty.

Rozvinutý kód (elaborated code) je složitějšími gramatickými konstrukcemi a bohatším slovníkem. Je to školní jazyk výuky, veřejných sdělovacích prostředků, vědy apod. (PRŮCHA 2011, s.147-148).

8.2. Národní a etnické faktory

Specifické a vzájemně se odlišující jsou kultury národních či etnických společenství. Tyto rozdíly se projevují právě v komunikačním chování příslušníků jednotlivých národů a etnik, v jejich verbální a neverbální komunikaci, v specifickém chápání světa a jiných lidí prostřednictvím vlastní kultury (PRŮCHA 2011, s. 155).

Je jasné, že odlišnosti mezi individualistickými kulturami a kolektivistickými kulturami se nepochybně odrážejí v procesu osvojování jazyka dětmi především v tom, jak se v komunikaci matek a jiných dospělých projevují specifčnosti těchto dvou typů kultur. Mezi kolektivistický typ výchovy můžeme zařadit např. Rusko, ti kladou důraz na poslušnost, zachování norem konformity aj. Mezi individualistický typ výchovy patří např. USA, ti kladou důraz na individuální rozvoj dětí, vedou děti k posilování

jejich nezávislého chování s důrazem na osobní úspěšnost dítěte (PRŮCHA 2011, s. 156).

9. KOMUNIKAČNÍ PROSTŘEDKY DÍTĚTE VE SLEDOVANÉM OBDOBÍ

9.1. První rok života

Nejdříve, hned po narození dítě komunikuje křikem, a později se začne zvukově projevovat i jinak, např. broukáním nebo žvatláním. Jelikož zvuk je první komunikační prostředek, který dítě používá, podstatou roli hraje melodie a později rovněž trvání melodie, rytmus a zvukový obraz slov. Později začne tyto zvuky napodobovat a nejdříve mu rozumí nejbližší okolí a jakmile se zdokonalí, začnou mu rozumět i jiní lidé. Toto období je proto nazýváno období melodie

9.2. Období prvního až prvního roku a šesti měsíců

Toto období lze nazývat jako období slova, promluvy dítěte jsou jednoslovné. Většina slov jsou substantiva a ostatních slovních druhů je v promluvě dítěte velice malé množství. Nicméně děti v tomto období používají často částici ne. Jednotlivá slova se od slov dospělých liší svým tvarem, může jít o deformace, reduplikace a nebo krácení. Co se týče artikulace, je rovněž jiná než u dospělých a je nepevná, dokonce některé hlásky dítě nemusí artikulovat vůbec (SLOVO A SLOVESNOST, ROČNÍK 15, s. 178-182).

9.3. Období prvního roku a šesti měsíců do druhého, popř. třetího r.

Dítě se dostává od jednoslovných výpovědí, ke tvoření více slov za sebou, nejdříve dvě a poté začíná tvořit i slovní spojení více slov. Začíná tvořit věty, a dokonce i souvětí. Začíná rozlišovat pády, slovesné časy, způsoby i osoby. Ve slovníku nadále převládají substantiva, nicméně slovesa jsou již častější než v předchozím období a často se vyskytují i číslovky. Artikulace je stále nevyrovnaná, dítě rovněž zjednodušuje souhláskové skupiny a dochází k časté palatalizaci. Toto období nazýváme období věty (SLOVO A SLOVESNOST, ROČNÍK 15, s. 178-182).

9.4. Období od druhého popř. třetího roku do sedmi let

V tomto období slovník velmi rychle roste a nazýváme jej období specifické dětské řeči. V řeči dítěte se objevují novotvary. Výslovnost se začíná ustalovat mezi 4. a 5. rokem, dítě začíná rovněž zvládat artikulaci r (děti většinou r nahrazují hláskou l) (SLOVO A SLOVESNOST, ROČNÍK 15, s. 178-182).

PRAKTICKÁ ČÁST – PRVNÍ

1. VZOREK

Jako vzorek pro náš výzkum jsme si zvolili tři děti, jejichž věk byl na začátku výzkumu cca 19 měsíců, nicméně nahrávky byly posílány průběžně v období 4 měsíců.

Respondenty pro náš výzkum byli jeden chlapec a dvě dívky. Velkou výhodou pro nás bylo, že se děti a jejich rodiče mezi sebou znají a tudíž bylo možné pořizovat nahrávky dětí společně. Všechny tři děti pocházejí z podobných sociálních poměrů, jejich rodiče mají většinou středoškolské vzdělání, otcové bydlí s dětmi a všechny tři děti jsou prvorozené, tedy bez sourozenců.

2. SBĚR DAT

Pro sběr dat nám sloužil prvotní tzv. „osobní dotazník pro maminky“, viz příloha č. 2, který je doplněním některých informací k pořízeným nahrávkám. Jak jsme již zmínili, primárními daty pro náš výzkum byly nahrávky. Maminkám jsme poslali seznam nahrávek viz příloha č. 1, které se pokusily, co nejlépe nahrát. Jednalo se o jasně formulované úkoly. Tuto metodu jsme zvolili, jelikož jsme vycházeli z faktu, že by nahrávky měl pořizovat někdo, na koho je dítě zvyklé a tudíž jsme eliminovali faktory, které by mohli ovlivnit kvalitu nahrávek.

Zástupci respondentů dostali na výběr – mohli nechat kameru či fotoaparát zapnutý určitou dobu a posílat celé soubory, a nebo nahrávat pouze konkrétní situace, které jsme požadovali. Zástupci respondentů se rozhodli pro druhou variantu, tudíž tu, že posílali nahrávky tématicky vymezené.

3. ZPRACOVÁNÍ NAHRÁVEK

Nahrávky nám byly poskytnuty a my jsme je následně zpracovali, takovým způsobem, že jsme jednotlivé nahrávky přepsali a rozdělili na repliky. Poté jsme nahrávky podrobili analýze zejména z pohledu syntaxe a sledovali jakým způsobem probíhá komunikace mezi dítětem a osobou či osobami v nahrávkách.

4. CÍLE VÝZKUMU

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit do jaké míry dítě porozumí požadavku dospělého, jakým způsobem se chová v dané situaci, zejména z komunikačního hlediska a také, jakým způsobem tvoří věty, jaké používá slova či slovní spojení a rovněž také to, jaké používá neverbální složky komunikace, které jsou u dětí v tak malém věku důležité a převládají nad verbálními složkami a lze z nich často mnohé vyčíst.

5. PŘEPISY NAHRÁVEK RESPONDENTŮ

5.1. Nahrávka číslo 1 – Vyjádření fyziologické potřeby (WC, žízeň)

5.1.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Anička)

M: tak tady máš křupinky / pití a napij se, jo? [oboje má položené na sedačce] napiješ se pitíčka? až budeš mít žízeň / napiješ se?

1: [Hraje si s obalem od nějaké hry]

M: napiješ se / až budeš mít žízeň? napij se / pojď se napít, pojď / vem si pitíčko vem!

1: [dál si hraje a jí křupku]

M: [Podává ji láhev] + na napi se

1: ne!

M: nechceš teďka?

5.1.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

M: co chceš adámku?

2: [ukazuje na vláček] + tutu!

M: kam jdeš?

2: [překračuje hračky na zemi / jde k flašce s pitím / ukazuje na ni] + tuu! [bere ji do obou rukou a chystá se napít / napije se a podívá se na maminku / když dopije / položí ji zpět a usměje se / poté odchází]

2: [sedí na zemi a hraje si s vláčky]

M: adámku

2: [nevěnuje pozornost a dál si hraje]

M: chceš se napít?

2: [dále si hraje a nevěnuje pozornost]

M: na, tady máš pití

2: [hraje si]

M: adámku / tam máš pití / běž si vzít

2: [podívá se na maminku a poté jde ke knihovně / kde je na vyšší části položeno pití / vstává / chytí oběma ručičkami pití do ruky a napije se / poté vrátí flašku s pitím na nižší část knihovny a vezme si předmět / který ležel rovněž na nižší části knihovny]

2: [slézá z postele] + uhm!

M: kam jdeš?

2: [jde do koupelny / kde ukazuje na zelený nočník] + tut [jde k nočníku a bere jej do ruky]

M: [pomůže mu nočník přesunout]

2: a co jdeš dělat?

2: [drží v ruce lžičku a stojí u židle a poté běží k ledniče] + papat! [několikrát s křikem / bouchá lžičkou o dvířka lednice]
M: nedělej to
2: [stále bouchá s křikem lžící o dvířka]
M: běž si sednout
2: ťuťu + [běží k židličce / poté se usadí na jiné židli] + [s křikem] papat!
O: klídeček
2: papat!
O: už se to chystá
2: [opakuje] toto! + [vykřikuje] ťuťu! a papat! [vše opakovaně]

5.1.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

3: [stojí před nočníkem / podřepuje] + a-a
M: jdeš dělat a-a?
3: jo [stahuje si kalhoty] + mami / mami!
M: ano?
3: [chce / aby se maminka dívala + dívá se do zrcadla před sebou]
M: hezky si hačni [anička si sedá na nočník] ták

5.2. Nahrávka číslo 2 – Dítě oslovuje matku nebo otce

5.2.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

1: iée / mami / iée mami [chytá maminku za ruku a opakuje dokola citoslovce + substantivum mami]

M: vedeš si mě za ruku? A kam mě vedeš? a kde je Adélka? kde je Adélka?

1: [spadne na zem]

M: na zemi

5.2.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2: [sedí na sedačce] + mamu / mamu! [opakuje několikrát]

M: tady jsem

2: [sedí a jí polévku] + toto! [křičí] + tati!

O: no? Co se děje?

M: kdo přišel?

O: ano / kdo přišel?

T: toto!

O: toto! já nejsou toto / nebo su toto?

M: kdo tam je? zavolej

O: papa já odcházím

M: zavolej

2: ta'o

M: kdo je tam? a zavolej na tatínka

2: ta'o!

M: pěkně

2: tati!

O: ano?

2: baf

O: baf

2: [sedí na sedačce a bouchá ručičkou] + hací!

M: a kdo si tam má hačnout?

2: mama! [vzteká se když si maminka nesedne] + mamo

2: bebo / bebo [hraje si na písku]

2: mama / mama / nini / nini

M: a kdo je tam? kdo to je?

2: tata

M: a tam?

2: baba

M: a zavolej

2: tati

M: pořádně

2: tati

M: ještě

2: tati + [hraje si dál] + tutu

5.2.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

3: [stojí před nočníkem / podřepuje] + a-a

M: jdeš dělat a-a?

3: jo [stahuje si kalhoty] + mami / mami!

M: ano?

3: [chce / aby se maminka dívala + dívá se do zrcadla před sebou]

M: hezky si hačni [anička si sedá na nočník] ták

5.3. Nahrávka číslo 3 – dítě chce něco, co mu není dovoleno

5.3.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

1 : [brečí a dívá se na hračku – kočárek]
M: kočárek je pro panenky / nemůžeš hačat na kočárku
1: [brečí a chodí okolo kočárku / chystá si na něj sednout]
M: adélko / nemůžeš na něm jezdit
1: [brečí a pokouší se na něj sednout]
M: adélko ne! to je pro panenky!
1: [vzteká se / kočárek se převrátí]
M: nemůžeš být na kočárku / vždyť jsme to říkaly! Ne / ne / ne / tam jezdí jen miminka / ano? dáme tam miminko? dáme miminko do kočárku?
1: [přestává se vztekat a brečet]
M: adélka tam nemůže jezdit / už je velká holčička!
1: [podupává a začne se znovu vztekat]
M: [jde ke kočárku a zvedá ho] + pojď / miminko tady posadíme [dá do kočárku panenku] + to je pro miminko!
1: [vzteká se a kočárek opět převrátí i s panenkou]

5.3.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2 : [jde ke schodišti]
O: adámku na schody se nesmí
M: a kde je tata?
2: [křičí]
O: na schody se nesmí
M: nemůžeš na schody
2: [s křikem odchází od schodů]
O: jenom s tatou nebo s mamou / sám nesmíš!
2: [jde si hrát na sedačku]

2: [drží nabíječku od telefonu v ruce]
M: to nemůžeš adámku / to polož
2: [pokládá nabíječku na sedačku]
M: to může jen maminka a tatínek
2: toto! [sahá na nabíječku]
M: no / polož to a nech to / no to se nesmí / ne ne
2: [poslechne]
V této situaci avšak Adam zareagoval na výzvu matky zcela adekvátně, tedy tak, jak se od něj očekávalo, a to bez pláče a vztekání.

5.3.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

3: [jsou venku / odchází od matky]
M: kam jdeš?
3: [jde pořád dál]

M: víš / že tam nesmíš!

3: [utíká dál]

M: aničko / to není naše

3: [stále utíká]

M: slyšíš mě?! stůj!

3: [utíká pryč a zastaví se až u klouzačky]

M: aničko! aničko! [důrazně]

3: [leze na skluzavku]

M: [chytá ji za ruku] pojd' dolů! no sjeď' a jdeme to není naše! to je barunky to není naše! my máme houpačku ano? [vede ji za ruku pryč]

3: [jde za ruku ale vzteká se a pláče]

M: aničko! to není naše / to je barunky jsme říkaly

5.4. Nahrávka číslo 4 – dítě chce jít tam, kam nesmí

5.4.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

M: řekni dobrý den

1: dobjý den

M: táák / řekni dobrý den mamí / adélko ale tam nechod' / adélko tam nesmíš [rázně] / uděláš bác na hlavu

1: [jde dál a otočí se]

M: teda ale já se teďka zlobím na tebe / pojd' / pojd'

1: ne! [křičí a mračí se]

M: pojd' honem / tam uděláš bác / a přestos tam šla

5.4.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2 : [jde ke schodišti]

O: adámku na schody se nesmí

M: a kde je tata?

2: [křičí]

O: na schody se nesmí

M: nemůžeš na schody

2: [s křikem odchází od schodů]

O: jenom s tatou nebo s mamou / sám nesmíš!

2: [jde si hrát na sedačku]

O: a jak na mě volal?

2: [křičí]

O: zavolej / jak voláš na tatínka?

2: taťu!

O: tati

2: hačí

O: ne hačí na schody nesmíš adámku / na schodkách se nehačá

2: [sedá si na schody]

O: ne na schodkách se nahačá / pojd' tady máš křesílko + [bere ho za ruku]+ kde máš křesílko?

2: táám

O: tam udělej hačí do křesílka! a cos udělal?

2: a-a

O: ale prosím tě

5.4.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

3: [jsou venku / odchází od matky]

M: kam jdeš?

3: [jde pořád dál]

M: víš / že tam nesmíš!

3: [utíká dál]
M: aničko / to není naše
3: [stále utíká]
M: slyšíš mě?! stůj!
3: [utíká pryč a zastaví se až u klouzačky]
M: aničko! aničko! [důrazně]
3: [leze na skluzavku]
M: [chytá ji za ruku] pojd' dolů! no sjeď a jdeme to není naše! to je barunky to není naše! my máme houpačku ano? [vede ji za ruku pryč]
3: [jde za ruku ale vzteká se a pláče]
M: aničko! to není naše / to je barunky jsme říkaly

5.5. Nahrávka číslo 5 – dítě chce svoji oblíbenou hračku nebo knihu, ale potřebuje k tomu asistenci dospělého

5.5.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

1: [stojí u ledničky]
M: Co bys tam chtěla?
1: [drží dveře ledničky] + toti
M: chceš citrónek?
1: [kývá hlavou na souhlas]
M: a jak se říká?
1: [naznačí rukama gesto nejspíše pro prosím]
M: dobře, kde je citrónek? ukaž kde je citrónek [otevívá ledničku]
1: [ukazuje na ledničku] + tady
M: tam nahoře? ty tam nedošáhneš?
1: [kroutí hlavou]
M: maminka podá / jo?
1: [kýve na souhlas]
M: [podá z ledničky citrón] + tak na / prosím
1: [vezme si od maminky citrón]
M: řekni dik! tak zavři ledničku
1: [zavírá ledničku]
M: a řekni dik! řekni dik!
1: [usměje se]

5.5.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2: [nedosáhne na dudlík / který je položený sedačce / křičí a vzteká se]
M: a co chceš adámku
2: toto!
M: co je to? a jak se říká když něco chceš?
2: [obchází sedačku a vzteká se / maminka mu dudlík posune / aby na něj dosáhl a adam si jej dá do pusy]

V nahrávce chce Adam dudlík, na který nedosáhne. Je zcela koncentrovaný na to, jej nějakým způsobem ukořistit, že nevnímá otázky matky a snaží se k dudlíku dostat za doprovodu křiku a vztekání se.

2: [vzteká se a pláče / po chvíli začne sahat do pytlíku s kostkami a již nepláče] toto!
[snaží se vyndat kostičku ze sáčku]

M: otevři ten sáček / tady [ukazuje na zip u pytlíku s kostkami]

2: [sahá na zip]

M: no [pomáhá mu]

2: [vytáhne oranžovou kostku a se zvukem ji položí na sedačku a poté vytahuje modrou / sáček se převrhne a adam do něj nahlíží a snaží se obsah vysypat na sedačku / když se mu to nedaří začne se vztekat]

M: tak si to dej na zem [položí mu pytlík na zem]

2: [začne vysypávat pytlík na zem]

2: [hází hračku na zem a bere si pytlík s kostkami a nese ho pryč / vezme autíčko ze sedačky a hodí ho pryč] toto! [pokládá pytlík na sedačku / kouká na něj a ukazuje na něj] pipipipi!

M: co chceš adámku

2: toto!

M: co s tím?

2: mmm! [sahá na zip u sáčku]

M: rozdělat?

2: [střídavě kouká na mámu a pytlík]

M: chceš vytáhnout kostky? adámku?

2: [zvuky] toto!

M: tady [pomáhá mu otevřít sáček]

2: [vyndává kostku a poté další / ale nedaří se mu to a začne se vztekat]

M: tak vytáhni ručičku!

2: toto!

5.5.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

3: miminko!

M: miminko? chceš ho podat?

3: Jo

M: a jak se říká?

3: piši / piši + [ruce]

M: a co chceš?

3: [mluví si pro sebe] toto

M: co toto?

3: [jde k mamince a chce zvednout do náruče]

M: tak já ti ho podám / jo? ukaž / kde je to miminko?

3: [ukáže rukou směr] + tady

M: tady / tak si ho pojd' vzít

3: jo

M: hmm / tak pojd' / jak se říká?

3: miminko!

M: a jak uděláš?

3: piši / pišim

M: [podá panenku aničce] + a jak se říká?

3: pišim / pišim

M: ne / jak se říká?

3: díky

M: děkuju řekni

3: kuju / piším

3: není

M: co není?

3: [převrací v ruce prázdnou misku] + není / není

M: není? hm / a co chceš?

3: eště

M: ještě?

3: jo

M: a co?

3: ještě

M: hm / tak dáme další?

3: mh

M: a kdo to bude papat?

3: anička

M: anička? dobře

5.6. Nahrávka číslo 6 – dítě někomu něco nabízí

5.6.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

1: [drží v ruce křupku]
M: dáš mi ještě křupečku?
1: [podává mamince do ruky křupku]
M: dáš? + [bere si ji od Adélky] děkuji
1: [jde k misce / kde má další křupky a bere si další a dává si ji do pusy]
M: a dáš mi ještě?
1: [jde k mamince]
M: prosím / prosím / dáš mi křupku?“
1: [podává mamince rozjedenou křupku a tu / kterou ji dala předtím / si bere zpět]
M: děkuji
1: [bere si obě křupky a střídavě do nich kouše]
M: [hladí po vlasech] + „ty seš hodná holčička“
1: [jednu rozjedenou křupku pokládá mamince do ruky]
M: děkuji.

5.6.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2: [sedí na sedačce a jí sušenky / dívá se na TV / po chvíli natahuje ruku se sušenkou směrem k mamince]
M: co s tím? dáš mi?
2: [dá do ruky sušenku] + ham / ham
M: dík / mám to spapat?
2: [dívá se na sušenku a bere si ji zpět do ruky, poté ji sní]

5.6.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

M: [podává aničce misku s křupkami] + na / jak se říká?
3: piším / piším
M: ne / jak se říká?
3: díky
M: díky / áno / a dáš mamince taky jednu? prosím
3: [podává mamince křupku]
M: děkuji / řekni prosím
3: piším
M: a co to máš? A co je to? co to máš?
3: křupky
M: křupky? a dáš mi aji tu poslední?
3: [podává mamince poslední křupku]
M: teda ty seš hodná / řekni prosím
3: pjosím
M: a už není?
3: [souhlasný zvuk] + hm

M: co hm?

3: eště

M: ještě? jak se říká?

3: piším / piším

M: prosím prosím ještě řekni

3: piším / piším + [neverbální gesto rukama]

M: tak já ti je dám jo / tady je máš / můžeš si je ještě spapat

3: eště

M: ještě další?

3: [souhlasný zvuk] + [podává křupku mamince] na

M: teda ty seš hodná / děkuji

5.7. Nahrávka číslo 7 – hra či jiná aktivita s otcem

5.7.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

[sedí na zemi posílají si míček]

M: a co děláte?

1: [mluví]

M: no děláte ba / že? eště udělej bá / velký bá

M: dej to tátovi, on ti udělá bá veliký

O: výborně [tleská]

M: pozor na hlavičku tam

O: pozor no

1: [drží v ruce balón] bauon [ukazuje na druhý]

O: no tam je / táta ho podá

1: tak

O: tak no

1: [hází míček]

O: výborně [též hází míček]

1: [otočí se na maminku a zamumlá slovíčko]

M: hehe / no

1: [bere si balónek do ruky a hází ho do jiné místnosti]

O: tam se toho vleze

1: [utíká pro míček]

O: pomalu

1: [hází míček mamince]

M: jée

1: [hází míček a trefí tátu do hlavy]

O: hlavička

1: [sedá si na zem] baba [chvíli si hraje a poté běží k mamince]

5.7.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

[adam a otec sedí na zemi a hrají s vláčky]

2: [vezme si do ruky dva vagónky vláčků a zkoumá je]

O: co děláš? zapoj vláček [rozpojuje vagónky] jo / zapoj vláček

2: [zkouší / ale nejde mu to] + e

O: adámku / dívej se / umíš to [bere vagónky do ruky] + tady dívej / dělals to včera [zapojí vagónky do sebe] + noo

2: [bere si vagónky do ruky a zkoumá je] + tut! [po vzoru otce se snaží zapojit další vagónek]

O: [chválí] + ták

2: [bere do rukou další vagóny a lokomotivy a snaží se je zapojit do sebe]

O: a jedeš pojd' / pojd' najet tady na pole [ukazuje místo]

2: [bere vláček a pokládá ho na plastové koleje]

O: [bere si od něj vláček a pokládá ho na správné místo]

2: [křikne a sahá po vláčku]

O: jée!

2: [křikne / nejde mu s vláčkem pohybovat a nakonec se mu převrátí]
O: [dá vláček na správné místo] + tak a jedem!
O: Jůů!
2: [kouká a opakuje] + jůů!
T: [sahá na vláček a posílá ho po kolejích dolů]
O: a pošli ho tady na druhou stranu
2: [snaží se udělat / co mu otec řekl] + jůů! [nejde mu to a vzteká se]
O: no / proč to děláš? [snaží se mu pomoci]
2: [jezdí s vláčkem sem a tam] + jehee!
2: [vláček se mu překlopí]

2: [pouští si s otcem mašinku / ukazuje] + toto! [jde pro mašinku] + tutůt!!
O: jak dělá mašinka? Ukaž / pošlem ju dál
2: [podává mašinku otcí a ten jí znova posílá po podlaze a adam za ní běží]
O: pojď uděláme karambol / podej mašinku
2: [bere mašinku do ruky / něco objevuje pod modrým plastovým psem] + toto!
O: to nech / pojď dones mi mašinku nebo mi ju pošli
2: [posílá mašinku otcí]
O: no ty seš šikovnej [otec posílá mašinku adamovi]
2: ťa!
O: ťa! no pošli! no tak
[zbytek videa si posílají mašinku]

5.7.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

O: [otec s dcerou sedí na koberci a hrají si s vláčkem /který jezdí po kolejích dokola]
O: [ukazuje na vláček] + uo!
3: [odskočí / zasměje se a vykřikne]
O: dívej! [dá ruku na část kolejí]
3: [přisune se zpět a dívá se]
O: dej tam ruku
3: [pokládá ruku po vzoru otce]
[vláček vyjíždí a anička ruku ihned oddělá]
O: [má stále ruku ponechanou na kolejích]
O: ua! [oddělá ruku a vláček jede dál po kolejích]
3: [pozoruje a směje se]
O: [znovu přikládá dlaň na koleje]
3: [opakuje jeho počín]
3: [oddělá ruku] + uh
O: [udělá rukou vláčku tunel]
3: [zatleská a zasměje se]

5.8. Nahrávka číslo 8 – Ukazování si obrázků v knize (Kniha Krtekův den)

5.8.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

B: tak a co tam krtek dělá?

M: a motýlek / jak dělá motýlek / ukaž jak letí

B: křídýlkama jak mává motýlek

M: a tady už krtek vstal

1: [sahá si na vlásky] + te

M: no se češe / a tady má zrcátko

1: ko / ko

M: kartáček / tady má pastu / bude si čistit zuby / jak si je bude čistit?

1: [sahá si do pusy]

M: ták / čisti čisti / a tady je pavouk / a má nůžky

1: ňo

M: a jak dělají nůžky? šmik / šmik

1: čmik / čmik

M: šmik / šmik / a tady jede na zahrádku / podívej / veze kolečko a má tam konvičku / a rýč

1: bo / bo

M: a berušky tam s nim jedou / že / ano budou pracovat / že / a co má tady krtek? co dělá krtek?

1: ham

M: a co papá? co to je?

1: mrkev

M: výborně mrkev / a tady je housenka s krtkem a dívá se na něho / že? jak krtek dělá hačí / dělá hačí / že?

1: [kýve na souhlas]

M: a tady pracuje / podívej / a tady je žížala / a jahůdka tady je / je to mňam?

1: mňam

M: jahůdka je mňam / a jak pracuje řekni / a co tady máme? polívá ty jahůdky/ a tady je mravenec / je to mravenec? dívej na něho prší / má deštníček / že?

1: pe

M: prší / no / a tady veze krtek jahůdky a včelička by si taky dala ham / a jak dělá včelička?

1: [píchá prstem]

M: noo / pich / pich / a co je tady ještě? dívej / jak dělá ham / to olizuje / a tady je brouk / řekni brouk

1: bouk

M: včera jsme viděli toho brouka / že? jak kočička ho lovila? a tady krtek co dělá?

1: hají

M: ano / a co je toto?

1: ňo

M: má nožičky / a kde má ruce?

1: [ukazuje na obrázek]

M: tam má ruce? a nosánek?

1: [ukazuje na nos krtka]

M: a očička?

1: [ukazuje na oči krtka]

M: m-hm
B: a kde má motýlka?
M: no / kde je motýlek?
1: [ukazuje na obrázek motýlka]
M: ták / a jak ten motýlek dělá?
1: [mává rukama]
M: ták / křídýlkama mává krásně no / a tady utíká / a tady má tik t'ak hodiny / a tady se koupe / dělá šplich / řekni šplich
1: špích
M: šplich! a tady už jde spinkat / dělá hají / řekni hají
1: hají
M: odpočívá a má zavřený očička / že a spinká / a to je všechno / dobrou noc

5.8.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2: [sedí na sedačce a v ruce má knihu s krtečkem]
M: a kde je sluníčko?
2: to! [ukazuje na sluníčko]
M: tam / no šikulka / a co tam je ještě? / ukaž [otáčí na další stránku] jů! co dělá krtek?
2: [naznačuje česání vlasů]
M: češe vlásky? a co je tady ještě?
2: [ukazuje na pusu]
M: zoubky že? si čistí / no ty si šikovnej / a veze tam kolečka?
2: [ukazuje na obrázek]
M: tam/ a berušky tam jsou?
2: [ukazuje na berušky]
M: tam jsou berušky
2: toto!
M: ano tam je taky / no a co je tam dál?
2: [otáčí stránku] papá!
M: papá mrkvičku že tady
2: toto!
M: tam papá mrkvičku králik / teda krtek
2: toto!
M: tam ryje
2: toto!
M: krteček
2: toto! Toto!
M: to je taky krtek / veze jahůdky
2: toto!
M: a ještě tam máš jednu / a co dělá tady?
2: ham ham!
M: ham ham? papá? jahůdky?
2: toto!
M: tam má jahůdku taky / a co tady?
2: číst
M: číst? tam dělá hají a v bříšku má?
2: [sahá si na břicho]
M: no takový břicho

2: toto!
M: a tam se koupe! Že? Dělá cáky cáky?
2: [zvuk souhlasu]
M: a tady? co tam dělá? co dělá krtek? co dělá krtek?
2: [zíve]
M: ták hají

5.8.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

M: co to máš?
3: [sedí na zemi a před sebou má knihu / bere si jí do ruky]
M: a ukaž kde je sluníčko / polož si to tam a ukaž mamince / kde je sluníčko
3: [ukazuje na obrázek sluníčka a knihu si opět bere do ruky]
M: tam je / a co dělá krteček?
3: [naznačuje zívání]
M: ano / dělá / že zíve / že / a dělá hají?
3: jo
M: tak podíváme se na další [bere si knihu do ruky a otáčí stránku] jé! [ukazuje na obrázek na další straně] a co tady dělá krteček?
3: češe
M: co?
3: čisi čisi
M: česi česi ano [ukazuje na další obrázek] a co je tady?
3: [ukazuje zoubky]
M: na zoubky? aha / tak se podíváme ještě dál [otáčí na další stranu] co je to? Ukazuje na obrázek]
2: mrfikak
M: mrkvička
3: [ukazuje na nos krtečka] ouva
M: on nemá auva / to je nos / tady je žížala! jak dělá ta žížala?
3: [hýbe prstíčkem]
M: hm / aha
3: pav / iška
M: a co tady?
3: bubinky
M: bublinky / no to je voda / kap kap / a co je tohle?
3: [hýbe prstem stejně jako předtím u žížaly]
M: to není žížala / to je včelka / jak dělá včelka?
3: [lehne si]
M: tak / hezky si hačni ano?
3: [posadí se]
M: a co je tady? jaká je to barvička?
3: žlutá
M: žlutá [otáčí na další stranu] co dělá tady?
3: koupí koupí
M: koupí koupí dělá / že? A co je tady?
3: tik tak
M: tik tak?

3: jo
M: hodiny?
3: co toto?
M: co je to?
3: opčka
M: to není opička / to je krtek / řekni
3: kltek
M: ano krtek [otáčí na jinou stránku] a ještě se podíváme / a tady? to je motýl a jakou má barvičku?
3: žluta zas
M: ano / ještě tady / a co je tady?
3: pšiš
M: brouček / řekni
3: broušek
M: Noo / a tady? tady je ta housenka
3: pak pak
M: Co? A ještě tady se podíváme na další / já a tady si češe ty vlásky / krteček že
3: taky
M: taky si češeš vlásky / tady má co?
3: toje hubky
M: na zoubky? taky si čistíš? ukaž jak si čistíš
3: [ukazuje jak si čistí zuby]
M: tak si čistíš zoubky?
3: Jo
M: jo? Aaco je tady?
3: Sluníčko
M: a tady? Co dělá krteček?
3: hají
M: hají / ano a ukaž co je tady / a tady taky dělá hají?
3: Jo
M: ano / tak podíváme se ještě tady / a tady dělá co?
M: koupe?
3: taky!
M: taky se koupeš že?
3: Jo
M: tak
3: s tatou
M: s tátou?
3: Jo
M: ehm / tak a tady je mrkvička řekni
3: mrchviška
M: mrkvička
3: [snaží se vyslovit] auva!
M: krteček nemá auva / to je nos
3: mrkviška
M: a kde má anička nosánek?
3: tady [ukazuje na svůj nos]
M: tam máš ano
3: maminka
M: maminka má taky / tady je ten kartáček

5.9. Nahrávka číslo 9 – dítě chce zvednout do náruče nebo chytit za ruku

5.9.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka)

1: [tančí na hudbu z TV a po chvíli jde za otcem / který sedí na sedačce a chytá ho za ruku]

O: [zvedne se a chytne adélku za ruce a tančí s ní]

1: [zvedá ruce směrem k otci]

O: [bere ji do náruče a tančí]

1: [směje se]

5.9.2. Přepis nahrávky respondenta číslo 2 (Adam)

2: U-h + [jde k mamince a natahuje ruku]

M: co chceš jít za ruku? kam?

5.9.3. Přepis nahrávky respondenta číslo 3 (Anička)

3: chi!

M: co?

3: [zvedá ruce a sahá na maminku] + maminka! chi! [hraje si se šňůrkami od kalhot]

M: co? a jak se udělá / když chceš ke mně?

3: no

M: no

3: [natahuje ruce k mámě / náznak pláče] ruku [chytá mámu za ruku]

M: ruku / dobře / půjdem za ručičku / tak pojď

5.10. Nahrávka číslo 10 – Komunikace s jinými dětmi

5.10.1. Přepis nahrávky respondenta číslo 1 (Adélka + Adam)

[obě děti mají v ruce láhev s pitím a adélka přijde k adamovi a „řukne“ si s ním a ihned uteče]

M od A: na zdraví!

M od adélky: kde je adélka?

2: Tůů

M od adélky: tám! kuků!

2: [schová se]

1: [běží za adamem]

M od adélky : udělej kuk!

1: [nakoukne do místa kde se adam schovává]

M od adélky: kuk!

1: [směje se]

2: E! E!

M od adélky: kuků!

[oba se smějí]

6. OSOBNÍ DOTAZNÍKY

	RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	RESPONDENT 2 (ADAM)	RESPONDENT 3 (ANIČKA)
Bolest	Pláč + ukazuje prstem, kde má „auvi“	Pláč + „auva“	Řekne, kde jí to bolí + „auva“
Radost	Smích, běhá kolem, vykládá si, rozhazuje rukama	Směje se, tleská a vok. projev „jéé“	Skáče a směje se
Nespokojenost	Fňuká, brečí a křičí	Fňuká, pláče, zakrývá si oči	pláč
Únava	Fňuká, tře si oči	Kňourá, pláče	Tře si oči
Hlad nebo žízeň	Za ruku vede do lednice, fňuká	Hlad – „papat“ nebo „ham“ Žízeň – „pití“	Slovo „ham“ nebo „pití“
WC	Reaguje na otázku (chceš dělat a-a? jo/ ne)	Verbálně „a-a“	Řekne „čůrat“ nebo „kakat“
1. verbální projev	8 měsíců	12 měsíců	12 měsíců
První slovo	Mama	Tata	Máma, táta, bába
1. dvojice (např. podmět a přísudek) 2. Syntagmata (přívlastek + substantivum)	1. 20 měsíců 2. 20 měsíců	1. 20 měsíců 2. 20 měsíců	1. 21 měsíců 2. 21 měsíců
Ostenze	Hojně využívá	Hojně využívá + verbálně „toto“ pokud nezná předmět	Převládají verbální prvky nad ostenzí

Tabulka č. 1: Osobní dotazníky od rodičů

Do tabulky jsme zpracovali osobní dotazníky rodičů, které jsme rozdali před začátkem výzkumu a sloužili nám jako doplňující informace k nahrávkám. Z tabulky vyplývá, že všechny tři děti vyjadřují bolest slovem „auva“ nebo „auvi“ a zároveň neverbální projev je u nich pláč.

Radost naopak vyjadřují smíchem, tleskáním si a běháním kolem dokola a naopak nespokojenost vyjadřují fňukáním a rovněž pláčem, tedy neverbálně, stejně tak to je i u radosti, kde rovněž převládají neverbální projevy.

Únavu děti realizují také neverbálně, a to tak, že si třou oči a únavu signalizují plačtivostí, často se v hovoru používá pojem „mrčení“.

Co se týče potřeby WC, děti realizují potřebu zcela neverbálně, tudíž tak, že chytí rodiče za ruku a vedou je k ledničce v případě hladu nebo žízně, a k nočníku v případě potřeby WC. Některé děti se již projevují verbálním „a-a“.

Co se týče hladu nebo žízně, projevují se verbálně slovy „pití“ nebo „ham ham“, což značí jídlo.

Verbální projevy lze sledovat u dětí v rozmezí 8-12 měsíců. U dětí převládá první slovo „mama“ a „tata“, což rovněž není překvapivé, vzhledem k tomu, že rodiče jsou nejdůležitějšími lidmi v životě dítěte.

Syntagmata a slovní spojení podmět a přísudek děti začaly tvořit téměř identicky, v rozmezí 20.-21. měsíce, tedy před dovršením dvou let.

Ostenzi využívají všechny děti, dvě spíše hojně a ještě ne zcela nahrazují právě ukazování verbální složkou komunikace, naproti tomu jedno dítě sice ostenzi stále využívá, ale již ji nahrazuje projevem verbálním.

7. KOMPLEXNÍ POPIS SITUACÍ ZACHYCENÝCH V NAHRÁVKÁCH

Zahrnout do naší diplomové práce komplexní popis, lépe řečeno opis situací sledujeme důležitým z toho pohledu, že dochází ke konstruování lepšího obrazu dané komunikační situace a rovněž také proto, že u našich dětí převládají neverbální projevy a zejména proto je potřebný komplexní zrekonstruovaný obraz dané komunikační situace.

V této kapitole si rozebereme konkrétní komunikační situace, jak to, co se v nich odehrává, tak i to, jakým způsobem se děti projevují a chovají v daných situacích, na které se zaměřujeme.

Tyto opisy využijeme i v následujících stránkách výzkumu, kde se již budeme zaměřovat na konkrétní projevy v daných komunikačních situacích.

7.1.Nahrávka 1 (vyjádření fyziologické potřeby WC, žízeň nebo hlad)

Z přepisu Adélky je patrné, že matka se snaží vyvolat situaci, kdy si od ní dítě vezme pít a napije se, nicméně nepodaří se jí to. Tato situace pravděpodobně nastala, protože si dítě hraje a existuje věc, která jej v dané chvíli zajímá více než otázky matky. Co se týče komunikace, ta v podstatě neprobíhá, avšak lze usoudit, že dítě vnímá, co se kolem něj děje a rozumí, na co se jej matka ptá, ale v dané situaci odmítá reagovat z důvodu uvedeného výše nebo také proto, že jednoduše nemá žízeň.

U Adama můžeme sledovat hned několik situací, v první můžeme vidět, že Adam si zcela samostatně jde pro láhev, pokud má žízeň a lze předpokládat, že se po dopití podívá na matku, jelikož od ní čeká nějakou reakci, a to pravděpodobně pochvalu. Z toho lze usoudit, že se jedná o poměrně rutinní činnost a lze u Adama sledovat jistý návyk.

Druhá situace zachycená u Adama se podobá situaci u Adélky, přes matčino naléhání si dítě hraje a i přesto, že otázce jasně rozumí, na ni reaguje až když má žízeň.

Adamova třetí nahrávka zachycuje proces potřeby na WC a z nahrávky lze předpokládat, že tato činnost je rutinní záležitostí, protože Adam přesně ví, kde se nočník nachází.

V poslední situaci u Adama lze pozorovat situaci, kdy se Adam těší na jídlo. Je nedočkavý, protože běhá po místnosti a snaží se dostat do lednice, nicméně instrukcím

rodičů rozumí velice dobře, protože ihned, jak jej ubezpečí, že jídlo se ohřívá, se uklidní a posadí.

Anička jasnými gesty vyjadřuje její potřebu na WC a na položenou otázku odpovídá jasnou odpovědí „jo“, podobně jako u Adama s pitím a jasně následuje instrukcí matky („hezky si hačni“) i tady lze sledovat, že čeká na pochvalu od rodiče.

7.2. Nahrávka 2 (dítě oslovuje matku nebo otce)

V první nahrávce můžeme sledovat situaci kdy dítě chytá maminku za ruku a opakuje dokola citoslovce se substantivem, lze tedy předpokládat, že oslovení matky ji nedělá velké problémy a oslovuje ji velmi často.

V první situaci sledujeme Adama, jak sedí na sedačce a volá na matku. V druhé situaci sledujeme Adama s jeho otcem, který zrovna přichází do domu a lze předpokládat podle Adamovy reakce, že otec přichází domů po několika hodinách. Přítomná je i matka, která zrovna podává Adamovi večeři a nabádá ho, aby na otce zavolal.

V další situaci u Adama sledujeme situaci, kdy sedí na pohovce a volá na matku, aby si sedla k němu.

Poslední situace u Adama je taková, že ho matka nabádá, aby zavolal na jednotlivé členy rodiny, konkrétně na babičku a otce.

Z nahrávek je tedy patrné, že Adam stejně jako Adélka hojně oslovuje členy nejbližší rodiny bez problémů a uvědomuje si postavení daného člověka (např. muž, který s ním tráví nejvíce času a hraje si s ním, ale rovněž zakazuje a přikazuje je otec apod., tedy rozlišuje pojem otec a označuje jím konkrétní osobu a ne všechny muže v podobném věku či podobného vzhledu).

V této situaci u Aničky lze sledovat oslovení matky, pokud na sebe chce z nějakého důvodu upoutat pozornost, v našem případě se jedná o to, že dítě potřebuje na nočník a chce, aby mu matka asistovala, popřípadě jej pochválila za správně vykonanou činnost. Nejen z této vybrané nahrávky lze velmi dobře pozorovat, že i Anička má velmi dobře zažitě oslovování blízkých členů rodiny nedělá jí to žádný problém a zcela jasně odlišuje jednotlivé role matky a otce.

7.3. Nahrávka 3 (dítě chce něco, co mu není dovoleno)

Z nahrávky lze poznat, že dítě chápe, že nesmí sedat do kočárku určeného pro panenky, nicméně verbálními prostředky se nevyjadřuje a převládají ty neverbální v podobě různých zvuků nesouhlasu jako je vztekání se a pláč. V dané situaci dítě jasně chápe, že nesmí používat kočárek k sezení, který je určený pro panenky, avšak lze z její reakce, zejména pláče a vztekání odvodit, že si chce na kočárek sedat.

Tato situace, podobně jako u Adélky, zachycuje fakt, že Adam jasně pochopil zákaz rodičů a nejspíše jej neslyšel poprvé. Zákazu jasně rozumí a nechystá se jej porušit, avšak lze u něj rovněž pozorovat to, že se vzteká.

V nahrávce u Aničky pozorujeme, že dítě slyší matčin zákaz, ale nereaguje na něj a jde pořád dál i přesto, že na ni matka opakovaně volá. Anička podle všeho zcela jistě chápe, že nemůže používat skluzavku, protože není její. I přesto, že dítě vzniklou situaci chápe, pláče a vzteká se.

7.4. Nahrávka 4 (dítě chce jít tam, kam nesmí)

Adélka je s maminkou na zahradě, kde se nejspíše nachází pro ni nebezpečné místo, kam nesmí chodit, nicméně i přes zákazy matky, se rozhodne, že neuposlechne. Nicméně neděje se tak z důvodu, že by zákaz neporozuměla nebo jej nechápala, jelikož z neverbálních projevů, zejména mimiky je na dítěti znát, že ví o tom, že provedla něco špatného.

Adam chce v nahrávce jít na schody, kam podle slov rodičů sám nesmí. Tento zákaz velice dobře pochopil a po tom, co mu jej rodiče připomněli se vydává jiným směrem, avšak za doprovodu křiku, což je nejspíše výraz nesouhlasu.

Tato následující situace je podobná jako výše uvedená, avšak zde si Adam sedá na schody, a tatínek mu vysvětluje, že se na schodech nesedí, ale sedí se na křesílku. Adam otcův zákaz chápe a po jeho vyslovení, si bez jakéhokoli odmlouvání sedne, tam kam ho otec nabádal.

Anička v nahrávce odchází od matky a jde tam kam nesmí, i přes její hlasité upozornění. Lze ovšem předpokládat, že Anička chápe matčin zákaz, ale z nějakého důvodu jej neuposlechne.

7.5. Nahrávka 5 (dítě chce svoji oblíbenou hračku či jiný předmět, ale potřebuje k tomu asistenci dospělého)

V této nahrávce Adélka chce podat citrón z ledničky, kam nedosáhne. Dle neverbálních prostředků, jako je kývání hlavy na otázku zda chce citrón, lze usoudit, že matce rozumí a také chápe, že pokud jí někdo pomůže, musí poděkovat, což realizuje opět neverbálním prostředkem, tentokrát gesty rukama.

I v této nahrávce se u Adama projevuje vztekání se, čímž se pravděpodobně snaží vydobýt si pomoc od matky. Nicméně na matčiny připomínky reaguje a udělá to, co mu radí.

Adam se v nahrávce snaží vyndat kostky ze sáčku a potřebuje k tomu pomoc matky. V této nahrávce, oproti té předchozí v ní komunikuje s matkou a místo souhlasu používá výraz „toto“.

Anička chce od maminky podat miminko, na které nedosáhne. Poprosí ji a matka jí oblíbenou hračku podá, Anička na vyzvání matky poděkuje. Nekřičí ani se nevzteká.

Anička chce další křupky a komunikace mezi matkou a ní probíhá bez větších obtíží a bez pláče či vztekání se. Anička zcela rozumí instrukcím matky.

7.6. Nahrávka 6 (dítě někomu něco nabízí)

Adélka drží v ruce křupku a matka se ptá, zda jí také nabídne. Dítě bez problému předá křupku matce a dává jí i další, které má v misce. Lze pozorovat fakt, že i přesto, že matce předá několik křupek, posléze si je vezme zase zpátky. Otázkou však zůstává, zda-li se tento jev u Adélky objevuje jen v některých případech nebo vždy u jakéhokoli předmětu. Bohužel tato zajímavá skutečnost se nám nepodařila v nahrávkách zachytit.

V první nahrávce od Adama lze sledovat, že sedí na pohovce a jí sušenky, natahuje ruku k matce se sušenkou a neverbálně ji nejspíše matce nabízí. Matka se ptá, co má se sušenkou dělat a Adam už teď slovy vyjádří, aby ji snědla. Realizuje to citoslovcem „ham“. Když se ho matka zeptá, zda jí má sníst, dítě si od ní sušenku znovu vezme zpět a posléze jí sní.

V nahrávce má Anička opět křupky, konkrétně miskou, kterou jí matka podává a chce, aby poděkovala. Když Anička poděkuje, matka se zeptá, zda jí dá jednu křupku.

Dítě bez velkého rozmýšlení křupku podá rodiči a na to se matka zeptá, co že to vlastně má a dítě odpoví substantivem („křupku“). Matka se ptá, zda-li ji dá i poslední křupku, kterou má Anička v misce a ta ji opět bez rozmýšlení křupku podá. Zde můžeme tedy sledovat, i když se jedná o stejnou věc, tedy křupky, že Aničce nezáleží na tom, kolik má křupek a je ochotna darovat i poslední křupku, která ji zbyla. Otázkou je, jak by se zachovala u jiných předmětů popř. členů rodiny či jiných osob.

7.7. Nahrávka 7 (hra či jiná aktivita s otcem)

Tuto nahrávku jsme zařadili z toho důvodu, že v odborné literatuře můžeme nalézt informace o tom, že většinou matka je osoba v životě dítěte, která vychovává dítě a stará se o jeho potřeby, jako je jídlo, pití, čistota, spánek apod. Otec je naopak osobou, která si spíše s dítětem hraje či provozují nějaké tvůrčí činnosti např. malování, vybarvování nebo stavění různých stavebnic apod. Dle literatury to je proto, že matka se stará o základní potřeby dítěte, kdežto otec má právě odlišnou roli. Nicméně, není tomu tak, že by otec nebyl autoritou pro dítě, což můžeme dokonce sledovat i v našich následujících nahrávkách.

U Adélky máme zachycenou situaci, kdy si s otcem hrají s míčkem za přítomnosti matky. Můžeme zde pozorovat, to, že dítě otce napodobuje a poslouchá příkazy, které jí otec dává. Lze z nahrávky sledovat, že se dítě i otec dobře baví.

Naopak v nahrávkách u Adama si s otcem hrají s vláčky, můžeme zde sledovat, jak se Adam snaží zapojit vagónky do sebe, ale nejde mu to a otec mu pomáhá. Lze sledovat, že otec Adama podporuje a snaží se, aby prováděl činnosti sám.

Anička si s otcem rovněž také hraje s vláčky. I zde můžeme sledovat, že Anička napodobuje otcovo chování.

7.8. Nahrávka 8 (ukazování obrázků v knize – Krtkův den)

K pořízení nahrávky jsme respondentům obstarali jednotnou knihu a to Krtkův den dostupný na: https://www.knihcentrum.cz/krtkuv-den?gclid=Cj0KCQjw19DIBRCSARIsAOnfRehnX2Utfq6X-CTHoiF7DZLHzxcNKggD8H6EmhakiTHQVQcw3Fky9IQaApqvEALw_wcB. Na základě této knihy jsme sledovali, jakým způsobem probíhá čtení knihy a na jaké předměty a činnosti se děti zaměřují. Kniha je krátká a na každé straně je vyobrazen

jeden obrázek, aby děti nebyly rozptýleny přílišným množstvím obrázků. Kniha vypráví o běžných činnostech krtek během dne.

V nahrávce u Adélky můžeme sledovat, že ji a matku jako první zaujal motýl. Adélka neverbálně, máváním rukama, vyjadřuje létání, na výzvu matky, aby ukázala, jak letí motýl. Poté si sahá na vlásy, čímž vyjadřuje to, že si krtek češe vlasy, toto gesto můžeme sledovat i u ostatních dětí. V nahrávce si můžeme všimnout, že dítě se snaží opakovat slova po matce, nicméně, opakuje konec slova, nikoli celé. Např. pokud matka řekne „zrcátko“, Adélka řekne „ko“, v některých případech však opakuje i celá slova např. „brouk“. Dále můžeme v nahrávce sledovat, že Adélka si sahá do pusy, což signalizuje to, že si krtek čistí zuby. Činnost jezení označuje jako „ham“ a když se matka zeptá, co krtek „papá“, Adélka verbálně odpovídá, že „mrkev“. Souhlas v nahrávce vyjadřuje kýváním hlavy např. „dělá hačí, že?“. Na jahodu reaguje slovem „mňam“, můžeme tedy odhadovat, že každou potravinu, která jí chutná bude označovat právě tímto slovem. V nahrávce je i zachyceno ukazování, když se maminka zeptá „kde má ruce?“, Adélka ukáže na obrázku, kde se nachází. I toto lze sledovat rovněž u ostatních dětí.

V nahrávce u Adama se jako první zaměřuje na slunce, Adam rovněž jako Adélka využívá ukazování a doplňuje jej slovem „to“ nebo „toto“ či jinou obdobou tohoto slova. Stejně jako Adélka naznačuje česání vlasů, saháním si na hlavu a čištění zubů tak, že ukazuje na pusu. Jezení označuje stejně jako Adélka slovem „ham“. I u Adama lze pozorovat, že souhlas vyjadřuje kýváním hlavou.

I Anička, stejně jako Adam, si první všimá slunce. Stejně jako Adam naznačuje rukou zívání tak, že otevře pusou popř. si ji přikryje dlaní. Souhlas vyjadřuje jednoduchým slovem „jo“. Stejně jako předešlé děti, si na znak česání vlasů sahá na vlasy, navíc se slovy „česi česi“, při čištění zubů ukazuje na pusu. Stejně jako ostatní děti opakuje po matce slova např. „mrkvička“, „krtek“ nebo „brouk“. Adélku zaujala včelka, kdy gestem naznačovala, že má žihadélko a píchá a Aničku zaujala žížala, kdy hýbe prstíčkem tak, že napodobuje pohyb žížaly. Anička pojmenovává barvy např. žlutou. Dítě pojmenovává i jiné rutinní záležitosti např. koupání slovy „koupí koupí“ nebo spánek slovem „hají“. Bolest nebo zranění vyjadřuje slovem „auva“ nebo „auví“, a je možné že zranění v ní asociuje červená barva, protože na krtekův nos, který je červený reaguje právě slovem „auva“.

7.9. Nahrávka 9 (dítě chce zvednout do náruče nebo chytit za ruku)

Adélčina situace zachycuje ji a jejího otce, jak spolu tancují na hudbu z TV. Nejprve jde za otcem, který sedí na sedačce a chytí ho za ruku, čímž nejspíše dává signál, aby s ní šel tančit. Za několik okamžiků k němu vzpíná ruce, což je gesto pro, to aby ji zvedl do náruče.

V nahrávce u Adama lze sledovat verbální projev, realizovaný citoslovcem „uh“ a následné natahování ruky směrem k matce, čímž dává najevo, že chce, aby jej chytila za ruku.

V poslední nahrávce sledujeme Aničku, která se také rovněž projevuje verbálně, citoslovcem „chi“. Anička jde k matce a vzpíná k ní ruce. Matka chce, aby ji Anička řekla, že chce zvednout do náruče nicméně Anička opakuje slovo po matce. Po chvíli opět natahuje ruce k matce a lze i pozorovat náznak pláče. Slovem „ruku“ vyjadřuje to, že chce, aby ji matka chytila za ruku.

7.10. Nahrávka 10 (komunikace mezi dětmi)

Tuto nahrávku jsme do výzkumu zařadili, protože je zajímavé sledovat, jakým způsobem spolu děti navzájem komunikují a hrají si. Je to důležité i ze sociálního hlediska, protože pro děti je kontakt se svými vrstevníky rovněž důležitý.

Dostupnou máme nahrávku, ve které si Adam a Adélka hrají za doprovodu rodičů. Na začátku nahrávky si spolu děti „tůknou“ svými lahvemi, což symbolizuje „na zdraví“. Adam se vyjadřuje i verbálně, slovy „tů“ a „e-e“. Z nahrávky je patrné, že se oba dobře baví, jelikož se smějí a jistým způsobem spolu komunikují. Adélka se řídí pokyny matky, když ji řekne „udělej kuk“, ví co to znamená a nakoukne do místa, kde se Adam schovává.

8. MÍRA POROZUMĚNÍ INTRUKCÍ RODIČŮ DĚTMI VE VYBRANÝCH NAHRÁVKÁCH

Situace	Adélka	Adam	Anička
Nahrávka 1 (fyziologická potřeba)	Ano	a) ano b) ano c) ano	Ano
Nahrávka 3 (dítě chce něco, co mu není povoleno)	Ano (vzteká se a pláče)	a) ano (křik) b) ano	Ano (nereaguje na výzvy)
Nahrávka 4 (dítě chce jít někam, kam nesmí)	Ano	a) ano (vzteká se) b) ano	Ano (nereaguje na výzvy)
Nahrávka 8 (čtení knihy)	Ano	Ano	Ano

Tabulka č. 2: porozumění instrukcí od rodičů

8.1. Shrnutí

V některých zachycených situacích lze sledovat míru porozumění nějakého příkazu, zákazu či otázky od rodičů.

V závorkách je uvedeno, co doprovázelo danou situaci např. pokud máme v tabulce ano (křik), znamená to, že dítě otázku či zákaz pochopilo, ale křičelo nebo se vztekalo. To samé pokud máme ano (nereaguje na výzvy), znamená to, že dítě rozumělo, ale neuposlechlo, což ale z hlediska porozumění není důležité, nicméně je důležité uvést tuto informaci, protože to, že neuposlechlo neznámá, že nerozumělo instrukcím matky.

V tabulce nejsou uvedeny všechny nahrávky, ale pouze ty, ve kterých bylo zachyceno, zda dítě porozumělo zákazu, příkazu apod.

V první nahrávce, kde sledujeme nějakou fyziologickou potřebu, všechny tři děti ve všech situacích chápaly instrukce matky popř. otázky.

Druhá nahrávka, označená jako nahrávka číslo 3, se týkala toho, že dítě chce nějaký předmět nebo jej už má v ruce, který však není určen přímo jemu nebo jej má dokonce zakázaný. U Adélky je to kočárek pro panenky, na který si chce sedat. Zákaz matky jasně chápe, ovšem situace je doprovázena pláčem a vztekáním se.

U Adama lze v první nahrávce sledovat, že rozumí zákazu, ale také pláče a vzteká se, naproti tomu při druhé situaci s nabíjecím kabelem od mobilního telefonu jej, jakožto zakázaný předmět, položí bez jakékoli emoce zpět na místo, kde ležel předtím. V nahrávce u Aničky lze sledovat, že i přesto, že chápe zákaz toho, že nesmí používat cizí věci, v našem případě skluzavku jiného dítěte, na skluzavku vyleze, když odchází od skluzavky, vzteká se a pláče.

V nahrávce, kde je zachycena Adélka, je označena číslem 4, můžeme pozorovat situaci, kdy sice dítě chápe, že nesmí chodit do určité části zahrady, protože je pro něj nebezpečná a ze slov matky si lze odvodit, že tato situace nenastala poprvé. I přes tento zákaz, který dítě nejspíše dobře chápe, zejména z důvodu toho, že jak je uvedeno výše, tato situace se pravděpodobně opakuje, jde tam, kde mu to není dovoleno. V nahrávce můžeme sledovat i verbální negaci „ne!“ a následný neverbální projev realizovaný křikem a pláčem. V nahrávce u Adama, lze v první nahrávce vidět, že nemůže sám ke schodům, což chápe, signalizuje to tím, že odejde od schodů, nicméně s brekem. Ve druhé nahrávce lze opět sledovat stejné zakázané místo, tedy schody, na které si sedne, ale zákaz otce uposlechne a jde si sednout do svého křesla, které je k sezení určeno. V nahrávce u Aničky sledujeme situaci, kdy běží po trávníku pryč od matky, což nesmí a matka za ní volá. I přes jasný příkaz „stůj“ Anička pokračuje v chůzi. Nicméně to, že nereaguje na výzvy matky pravděpodobně nijak nesouvisí s tím, že by danou situaci a zákaz či příkaz nepochopila.

Poslední zařazenou nahrávkou je čtení obrázkové knihy Krtkův den. V této nahrávce Adélka plně chápe instrukce od matky, když se ptá, co krtěk dělá, většinou ji neverbálně ukáže danou činnost. Reaguje i verbálně, např. když se matka ptá co jí, odpoví jí, že „mrkev“. Souhlas vyjadřuje kýváním hlavy, což signalizuje pochopení otázky od matky. Správně reaguje i na to, když po ni chce matka ukázat části těla apod. I u Adama sledujeme velkou míru porozumění matky, vyjadřuje se jak neverbálně ukazováním části těla, či rutinních činností, jako je čištění zubů či česání vlasů. Reaguje i verbálně slovy „to“ nebo „toto“. I ve třetí nahrávce, tentokrát od Aničky, lze sledovat, že dítě chápe instrukce matky popř. její otázky či příkazy. Když po ní matka chce, aby ukázala kde je slunce, ukáže jej v knížce. To samé s rutinními činnostmi, stejně jako u

předchozích dětí, ukazuje česání vlasů či čištění zubů. Projevuje se verbálně tak, že po matce opakuje slova např. „brouček“ nebo „mrkvička“.

Důležitým faktorem pro porozumění instrukcí matky, byla i kniha, kterou jsme volili jednoduchou, tak aby nedělalo dětem velké obtíže s v ní orientovat a vybrali jsme oblíbenou dětskou postavičku krtka od Zdeňka Müllera.

9. KOMPLEXNÍ ANALÝZA VERBÁLNÍCH I NEVERBÁLNÍCH PROJEVŮ DĚTÍ NA ZÁKLADĚ NAHRÁVEK A OS. DOTAZNÍKŮ

	ADĚLKA	ADAM	ANIČKA
NEGACE	Kroucení hlavou Slovo „ne“	-	Slovo „není“
OSLOVENÍ RODIČŮ	Ano	Ano	Ano
CHCE ZVEDNOUT DO NÁRUČE, CHYCENÍ ZA RUKU	Vzpíná ruce k osobě vede za ruku nebo chytá za ruku	Vzpíná ruce nebo chytá za ruku	Vzpíná ruce Chytá za ruku
NESOUHLAS	Slovo „ne“ Křik a pláč	Vztekaní a křik	Pláč
OPAKOVÁNÍ SLOV PO DOSPĚLÝCH	Ano	Ano	Ano
SOUHLAS	Kýve hlavou Slovo „jo“	Kýve hlavou Zvukový doprovod	Kýve hlavou Slovo „jo“
VYJÁDŘENÍ PROSBY	Tře o sebe rukama	-	Neverbálně rukama Verbálně „piši piši“
ASOCIACE	Ano (lednička = jídlo)	Ano (lednička = jídlo, WC=nočník)	-
REAKCE NA ROZKAZY	Ano (zavři lednici, řekni slovo)	Ano (odejde od místa, kam nesmí, vrátí zakázanou věc, zavolá na tatínka, ukáže na obrázku)	Ano (dej tam ruku, ukaž, řekni děkuji)
LOKALIZACE OSOB ČI MÍSTA	Slovo „tady“ Ukazuje směr	„Toto“ Ukazuje směr	-
POJMENOVÁNÍ VĚCÍ	Ano	Ano	Ano
MUMLÁNÍ SI SLOV PRO SEBE	Ano	Ano	-

RUTINNÍ ZÁLEŽISTOSTI	Ano (česání vlasů, mytí zubů, jezení)	Ano (česání vlasů, jezení, čištění zubů, zívání)	Ano (česání vlasů, koupání)
NAPODOBOVÁNÍ ČINNOSTÍ	Ano (létání, česání, hra s otcem)	Ano (hra s otcem)	Ano (hra s otcem)
UKAZOVÁNÍ NA OBRÁZKU	Ano (kde má ruku? Kde je motýl?)	Ano (ukaz kde je sluníčko, kolečko, berušky)	Ano (kde je miminko? Co to máš?)
NABÍZÍ VĚCI	Ano (následně si je bere zpět, ne vždy)	Ano	Ano
VERBÁLNÍ PROJEVY (SLOVA)	Ham / ham Čmik / čmik Bauon Ne, jo Dobjý den	Jů Uhm E a-a ham ham pipi toto, ťuťu hací	Mrkfíčka Kltek Broušek Tik tak Jo Piši piši Miminko Kuji Není křupky
FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY	Reaguje na otázku chceš čůrat/kakat? Máš žízeň (ano/ne)	WC = a-a Žízeň = pipi, pití Hlad = ham	WC = čůrat nebo kakat Žízeň = ham

Tabulka č. 3: zachycené činnosti nebo situace, které lze sledovat v nahrávkách

9.1. Shrnutí

Následující tabulka je shrnutím nahrávek a zejména toho, co mají děti společné, místa označená „-“, znamenají, že činnosti nebo situace nebyly z nahrávek patrné nebo zachycené, nicméně nemůžeme zcela jasně říct, zda dítě danou činnost vykonává nebo ne. V tabulce jsou vybrány situace, které jsou co nejvíce podobné a zachytitelné v nahrávkách, popřípadě doplněny v osobních dotaznících alespoň u dvou ze tří pozorovaných dětí. Pod tabulkou bude následovat podrobnější analýza, kterou jsme byli schopni zkonstruovat ze všech poskytnutých materiálů.

Adélka

U Adélky lze sledovat používání negace – časté kroucení hlavy a odmítnutí „ne“. Oslovení matky, otce i jiných členů rodiny zvládá bez větších obtíží. Pokud chce zvednout do náruče, tak vzpíná ruce k osobě, po které chce, aby ji zvedla, to samé, pokud chce, aby někam osoba šla, chytí ji za ruku a vede ji na dané místo. Nesouhlas nevyjadřuje pouze slovem „ne“, ale také křikem a pláčem. Snaží se opakovat slova po dospělých, s často odlišnou artikulací některých hlásek, což je ale zcela běžné. Naopak na souhlas kýve hlavou a používá slovo „jo“. Prosím realizuje tak, že o sebe tře rukama. Má spojené určité asociace např. ví, že v ledničce je jídlo. Reaguje na rozkazy matky např. „zavři lednici“, „řekni slovo“ atd. Předměty a osoby lokalizuje slovem „tady“ a gestem ukazování směru rukou. Pojmenovává věci, např. „balon“. Ví, že pokud něco dělá dobře, dostane pochvalu, což je patrné z pohledu na rodiče, pokud vykoná nějakou činnost. Mumlá si slova pro sebe, čímž pravděpodobně trénuje mluvidla. Má naučené rutinní záležitosti jako je např. česání vlasů, mytí zubů, jezení apod. Napodobuje činnosti, např. mává rukama, tím naznačuje létání, sahá si na vlasy, to signalizuje česání vlasů aj. Pro vyjádření něčeho chutného používá slovo „mňam“. Je schopná ukázat něco na obrázku např. „Kde má ruku?“ „Kde je motýl?“ V neposlední řadě nabízí věci rodičům či jiným blízkým osobám a následně si je bere zpět. Verbálně se projevuje slovy – „ne“, „jo“, „ham / ham“, „dobý den“, „čmik / čmik“ apod.

Adam

U Adama lze sledovat ostenzi, ukazuje na objekty, ale již využívá i verbálních projevů, nejčastěji to jsou slova „toto“ nebo „tůtů“. Vztekáním a křičením nevyjadřuje jen nespokojenost nebo vztek, ale rovněž i nedočkavost, zejména pokud např. čeká na večeri apod. Adam si sám řekne o jídlo a rovněž oslovování blízkých lidí (matka, otec a babička) mu nedělá velké problémy. Velice dobře chápe zákazy, jen v některých případech se vzteká a pláče, nicméně převažují situace, kdy jednoduše odejde z místa, kam nesmí nebo danou věc položí popř. předá matce. Rovněž reaguje na příkazy matky typu „zavolej na tatínka“ nebo „otevři sáček“. Gesty a slovy na sebe upozorňuje, aby si získal pozornost matky např. pokud chce, aby si maminka sedla k němu na pohovku,

poklepává rukou na pohovku a říká „hačí!, pokud chce aby si od něj vzala sušenku, natahuje ruku se sušenkou směrem k matce apod. Stejně jako Adélka si mluví pro sebe neexistující slova, která nejspíše využívá k trénování si mluvidel. Nějaké úsilí vyjadřuje slovy „uhm“ a „e“. Pokud se pro něco nadchne, něco se mu líbí nebo ho udiví používá slovo „jů“. Reaguje na slova matky, a to co mu řekne, ukáže např. „ukáž kde je sluníčko, kolečko, berušky“ apod., rovněž zvládá základní potřeby vyjádřit gesty, např. česání vlasů, čištění zubů, zívání aj. Souhlas vyjadřuje kýváním hlavou a zvukovým doprovodem. Pokud chce zvednout do náruče nebo chytit za ruku, natahuje ruce k dané osobě nebo ji chytá za ruku.

Anička

Anička projevuje potřebu na WC slovem „a-a“ a z dotazníku se dozvídáme, že si je již schopna říct slovy „čůrat“ nebo „kakat“. Jako ostatní děti zvládá oslovení blízkých osob (matky a otce). Nesouhlas vyjadřuje rovněž pláčem, ovšem nevzteká se. Gesty vyjadřuje slovo prosím za doprovodu verbálního projevu „piši piši“. Pokud chce zvednout do náruče také, jako Adélka a Adam zvedá ruce nebo chytá rodiče za ruku. Také reaguje na otázky matky typu „Kde je miminko?“ „Co to máš?“ apod. Výraz děkuji již vyjadřuje verbálně slovy, to stejné se slovíčkem „není“, které signalizuje absenci nějakého předmětu nebo osoby. Nabízí věci zcela bez problému. Můžeme sledovat napodobování dospělého např. při hře s vláčkem s otcem, stejně jako u Adama při hře s autíčky s otcem a Adélky při hře s balónem s otcem. Reaguje na rozkazy typu „dej tam ruku, ukaž, řekni děkuji“. Zvládá gesty ukazovat běžné rutinní činnosti, jako je např. česání vlasů, koupání apod. Umí pojmenovat věci „mrkfíčka“ – mrkev, „kltek“ – krtek, „broušek“ – brouček. Rovněž opakuje slova po matce („kltek, tik tak, broušek“).

10. VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ PROJEVY DĚTÍ (POPŘ. ČÁSTEČNÉ VERBÁLNÍ REALIZACE DOPLNĚNÉ NEVERBÁLNÍMI)

V našem výzkumu jsme rovněž sledovali, jaký je poměr využívání verbálních a neverbálních prostředků dětmi. Co se týče čistě verbálních projevů, ty zatím není možné u dětí sledovat. V opozici stojí projevy verbální, které jsou velmi časté. Stojí v komunikačních situacích buďto sami nebo je verbální projev doplněn právě tím neverbálním, což je u dětí v tomto nízkém věku zcela běžné.

10.1. Verbální projevy doprovázeny neverbálními

10.1.1. Respondent 1 (Adélka)

Činnost	Realizace
Chce podat jídlo	Neverb. – jde kde dverím ledničky + Verb. – zájm. „toti“
	Neverb. – ukazuje na ledničku + Verb. – lokace „tady“
Pojmenování předmětu	Neverb. – drží v ruce balon + Verb. – subst. „balon“
Česání vlasů	Neverb. – sahá na vlasy + Verb. – „te“
Chutné jídlo	Neverb. – ukazuje na předmět + Verb. – cit. „mňam“
Hlad	Neverb. – jde k ledničce + Verb. – cit. „ham“

Tabulka č. 4: Verbální projevy doprovázeny neverbálními u respondenta 1

10.1.2. Respondent 2 (Adam)

Činnost	Realizace
Pojmenování předmětů	Neverb. – ukazuje na předmět + verb. „ťuťu“ Neverb. – sahá na kabel od mobilního telefonu + verb. „toto“ Neverb. – ukazuje na slunce + verb. zajm. „to“
Žízeň	Neverb. – ukazuje na láhev + verb. „tů“
Potřeba WC	Neverb. – ukazuje na nočník + verb. „tůt“

Hlad	Neverb. – ukazuje na ledničku + verb. „papat“ Neverb. – křik + verb. „papat“
Chce, aby si matka sedla k němu na pohovku	Neverb. – poklepává rukou na pohovku + verb. oslovení „mamo“
Chce pomoci něco vyndat	Neverb. – snaží se vyndat kostičku ze sáčku + verb. „toto“ Neverb. – sahá na zip sáčku + verb. cit. „mmm“ Neverb. – ukazuje na sáček s kostkami + verb. „pipipi“
Chce, aby matka snědla sušenku	Neverb. – dává matce do ruky sušenku + verb. cit. „ham“
Napodobuje zvuk	Neverb. – drží v ruce mašinku + verb. „tútút“

Tabulka č. 5: Verbální projevy doprovázeny neverbálními respondentem 2

10.1.3. Respondent 3 (Anička)

Činnosti	Realizace
Potřeba WC	Neverb. – podřepuje + verb. cit. „a-a“
Prosím	Neverb. – tře o sebe rukama + verb. „piším piším“
Ukazuje směr	Neverb. – ukazuje směr + verb. lokace „tady“
Absence něčeho	Neverb. – převrací v rukou prázdnou misku + verb. „není“
Souhlas	Neverb. – souhlasný zvuk + verb. „ano“
Nabízí něco (vezmi si)	Neverb. – nabízí křupku + verb. „na“
Pojmenovává věci	Neverb. – ukazuje na vlak + verb. cit. „uo“
Zranění	Neverb. – ukazuje na nos krtka + verb. cit. „auva“
Chce zvednout do náruče	Neverb. – vzpíná ruce směrem k matce + verb. subst. „maminka“
Chce vést za ruku	Neverb. – chytí za ruku + verb. subst. „ruku“

Tabulka č. 6: Verbální projevy doprovázené neverbálními respondentem 3

10.2. Shrnutí

V uvedených třech tabulkách výše můžeme sledovat způsob tvoření dvouslovných výpovědí za pomoci neverbální realizace ve spojení s tou verbální. Z tabulek je zjevné, že děti většinou verbálně realizují podstatné jméno a také často i zájmeno a v neposlední řadě děti používají verbálně i citoslovce. Oproti tomu sloveso je

realizováno ve většině případů neverbálně, buď gestem, ukázáním nebo napodobením činnosti.

Pro každého respondenta jsme zvolili vypracování samostatné tabulky, jelikož se jednalo o realizace, kterých bylo v dostupných materiálech největší množství.

10.3. Čistě neverbální projevy

	Činnost	Realizace
Adélka (Respondent 1)	Prosím	Tře o sebe rukama
	Česat vlasy	Sahá si na hlavu
	Čistit zuby	Sahá si do úst, popř. ukazuje na ně
	Spánek	Přikrývá si rukou ústa (zívání)
	Včela	Píchá prstem (naznačuje žihadlo včely)
	Chce vzít do náruče	Vzpíná ruce k dané osobě
	Chce, aby s ní osoba někam šla	Chytá osobu za ruku
Adam (Respondent 2)	Česat vlasy	Sahá na hlavu
Anička (Respondent 3)	Chce zvednout do náruče	Vzpíná ruce k dané osobě
	Žížala	Hýbe prstem (naznačuje pohyb žížaly)

Tabulka č. 7: Neverbální projevy respondentů

10.4. Shrnutí

V tabulce sledujeme čistě neverbální projevy dětí, zachycené v nahrávkách. Postupně s věkem lze sledovat, že neverbální projevy budou nahrazovány těmi verbálními popř. kombinací (verbální + neverbální složka), což nám potvrzuje i předchozí podkapitola, kde jsou zachyceny kombinace použití verbálních a neverbálních složek.

10.5. Verbální projevy

	Činnost	Realizace
Adélka (respondent 1)	Oslovení	Mami
	Pozdrav	Dobrý den
	Spánek	Hají

	Koupat se	Šplích šplích
	Dobré jídlo	Mňam
Adam (respondent 2)	Oslovení	Mama, tata
Anička (respondent 3)	Oslovení	Mami, maminka, tata, s tatou
	Prosím	Piši piši
	Děkuji	Dik, kuji
	Hodiny	Tik tak

Tabulka č. 8: Verbální projevy respondentů

10.6. Shrnutí

V tabulce lze sledovat čistě verbální projevy zachycené v nahrávkách. Co se týče těchto projevů, prozatím jich je menší množství než kombinací verbálních a neverbálních projevů dětí. S ohledem na literaturu je tento fakt zcela běžný a postupem času bude počet neverbálních realizací ubývat a naopak přibývat těch verbálních.

11. ROLE NEVERBÁLNÍCH PRVKŮ V MLUVENÉ SYNTAXI DĚTÍ

V této kapitole budeme sledovat, jakým způsobem děti využívají neverbálních prvků, použijeme k tomu již zpracované tabulky z kapitoly 9, kde jsme zaznamenali, jakým způsobem děti vyjadřují různé potřeby, osoby, činnosti apod.

V této kapitole nás bude spíše zajímat, jaká část výpovědi je realizována verbálně a jaká neverbálně., popřípadě zda je podmětná část výpovědi realizována verbálně či neverbálně a stejně tak přísudková část.

11.1. Respondent 1 (Adélka)

Činnost	Realizace		Podmětná část	Přísudková část	Význam
	Verbálně	Neverbálně			
Chci podat jídlo	Toti	Jde ke dveřím ledničky	V	N	Mám hlad
	Tady	Ukazuje na ledničku	V	N	Tady je něco co chci
Pojmenování předmětu	Balon	Drží v ruce balon	V	N	To je balón
Česání vlasů	Te	Sahá si na vlasy	N	N	Češe si vlasy / češu si vlasy.
Chutné jídlo	Mňam	Ukazuje na předmět	N	V	Tohle je dobré.
Hlad	Ham	Jde k ledničce	N	V	Mám hlad

Tabulka č. 9: Verbální a neverbální realizace podmětné a přísudkové části respondenta 1

11.2. Respondent 2 (Adam)

Činnost	Realizace		Podmětná část	Přísudková část	Význam
	Verbální	Neverbální			
Pojmenování předmětů	Ťůťů	Ukazuje na předmět	V	N	Co to je?
	Toto	Sahá na kabel od mobilního telefonu	V	N	
	To	Ukazuje na slunce	V	N	
Žízeň	Tů	Ukazuje na láhev	N	N	Mám žízeň
Potřeba WC	Tůt	Ukazuje na nočník	V	N	Musím čůrat / kakat.
Hlad	Papat	Ukazuje na ledničku	N	V	Mám hlad.
	Papat	Křik	N	V	Mám hlad.
Chce, aby si k němu matka sedla na pohovku	Mamo	Poklepává rukou na pohovku	V	N	Mami, sedni si.
Chce pomoci	Toto	Snaží se vyndat kostku ze sáčku	V	N	Chci to vytáhnout
	Mmm	Sahá na zip sáčku od kostek	N	N	
	Pipipi	Ukazuje na sáček s kostkami	N	N	
Chce, aby matka snědla sušenku	Ham	Dává matce do ruky sušenku	N	V	Sněz to.
Napodobuje zvuk	Tůtůt	Drží v ruce mašinku	N	V	Mašinka dělá tůtůt.

Tabulka č. 10: Verbální a neverbální realizace podmětné a přísudkové části respondenta 2

11.3. Respondent 3 (Anička)

Činnost	Realizace		Podmětná část	Přísudková část	Význam
	Verbální	Neverbální			
Potřeba WC	A-a	Podřepuje	N	V	Potřebuji čurat / kakat.
Prosím	Piším piším	Tře o sebe rukama	V	N	Prosím
Ukazuje směr	Tady	Ukazuje směr	V	N	Támhle něco / někdo je.
Absence něčeho	Není	Převrací v ruce prázdnou misku	N	V	Už nemám křupky.
Souhlas	Jo	Souhlasný zvuk	V	-	Ano
Nabízí něco	Na	Nabízí křupku	N	V	Vezmi si křupku.
Pojmenovává věci	Uo	Ukazuje na vlak	N	V	Už jede / se blíží.
Zranění	Auva	Ukazuje na nos krtka	N	V	Krtek se zranil.
Chce zvednout do náruče	Maminka	Vzpíná ruce směrem k matce	V	N	Mami, vezmi mě.
Chce vést za ruku	Ruku	Chytí za ruku	V	N	Chytni mě za ruku / Půjdeme za ruku.

Tabulka č. 11: Verbální a neverbální realizace podmětné a přísudkové části výpovědi respondenta 3

11.4. Shrnutí

U prvního dítěte lze sledovat to, že podstatná jména používá častěji než jiné slovní druhy, což dle zdrojů uváděných v teoretické části, je zcela běžný jev. U Adélky celkově převládá prozatím více neverbálních prvků než těch verbálních, které samozřejmě postupem času budou mizet a budou nahrazovány těmi verbálními. Co se týče realizace podmětné a přísudkové části, z tabulky vyplývá, že realizace jsou vyrovnané.

Druhé dítě, jak si můžeme všimnout v nahrávkách používá hojně verbální projevy zejména realizace zájmena to (toto, to, tuťu apod.). U Adama také převládají neverbální prvky komunikace a co se týče realizace podmětné části a přísudkové, ty jsou rovněž jako u Adélky vyrovnané.

Oproti tomu třetí dítě nevyužívá ukazovací zájmeno to v takové míře jako Adam a to stejné platí i pro první sledované dítě. I u Aničky zatím převládají neverbální prvky komunikace a co se týče realizací podmětné a přísudkové části, opět můžeme z nahrávek a se sestavených tabulek sledovat, že realizace jsou vyrovnané.

PRAKTICKÁ ČÁST - DRUHÁ

Pro druhou část výzkumu jsme se rozhodli, po důkladné analýze předchozích nahrávek na základě toho, že syntax pro naši diplomovou práci nebyl dostatečný. Domníváme se, že k této situaci došlo především proto, že děti byly ještě příliš malé.

Druhá část diplomové práce tedy spočívala v tom, v čem ta první. Nashromáždili jsme stejné nahrávky až na jednu nahrávku, kterou jsme již nepovažovali za klíčovou, a to je oslovení matky a otce, jelikož v tomto věku ji děti už zvládají bez obtíží. Tyto nahrávky budeme analyzovat stejnými postupy jako nahrávky v první části.

Nicméně pro náš další výzkum bylo komplikované obstarat další respondenty, jelikož rodiče dvou předchozích respondentů se již druhé části, která byla zprvu neplánovaná, nechtěli účastnit. Zůstalo nám tedy jedno dítě z první části výzkumu a podařilo se nám najít ještě jedno, které se první částí výzkumu neúčastnilo. Z tohoto důvodu, budou v druhé části pouze nahrávky od dvou dětí.

I přes komplikace zmíněné výše se nám podařilo obstarat poměrně velké množství materiálu pro náš další výzkum.

1. PŘEPISY NAHRÁVEK RESPONDENTŮ

1.1. Nahrávka číslo 1 (vyjádření fyziologické potřeby)

1.1.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

1: Jo

O: tak to se těším/ bude?

1: bude hovínko / bude

M: co děláš / adélko?

1: bude

M: a kakáš? řekni

1: [kýve hlavou] + bude hovínko / bude

M: bude hovínko

1: bude hovínko / bude

M: a čuralas?

1: joo

O: Určitě?

M: ještě tam nic není

1.1.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

M: a jak říkáš když potřebuješ čurat?

2: Čurat

M: mami čurat?

2: Ne / čurat

M: jenom čurat?

1.2. Nahrávka číslo 3 – dítě chce něco, co mu není dovoleno

1.2.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

M: a co dělá medvídek?

1: spinká / skákat jo

M: ne tam je zavřeno

1: skákat

M: ne tam je zavřeno

1: [vzteká se]

M: nebudeme skákat tam je zima

1: ne!

M: pojď / půjdeme si zpívat

1.2.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

M: ještě si vem a už to schováme

2: [bere si chips]

M: [bere miskou a chce jí odnést]

2: ještě chci! [vzteká se] / Ne mami / ještě chci!

M: adri / tuhle knížku neber / vrať ji do knihovny

2: jo / tady

M: tam ji vrať no

2: jenom tuhle?

M: tuhle taky nesmíš

2: ta je maminky

M: noo

2: já tam nevidím

1.3. Nahrávka číslo 4 (dítě chce jít tam, kam nesmí)

1.3.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

1: [jde ke dveřím] + skákat jo

M: neskákat je zavřeno

B: neskákat

M: adélko nebude se skákat

1: [začne se vztekat]

B: budeme si kutálet balónkem / pojd'

1: [pokračuje pláč]

M: ne ne ne / tam se nesmí

B: podívej / co máme balónků / pojd' / hačni si a já ti ho budu kutálet

1: [vzteká se] + ne!

1.3.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

2: [je ve stanu pro děti bez ponožek a vyleze ze stanu, aby si podal hračku]

M: musíš si vzít ponožky jestli chceš běhat po podlaze

2: oblíct ponožky ne!

M: tak honem běž do stanu!

2: [neposlechne]

M: Jestli chceš být venku musíš mít ponožky!

2: ponožky / ne!

M: Tak si aspoň obleč gatěčky

2: oblíct gatěčky ne! [chvíli se vzteká a poté jde zpět do dětského stanu]

2: kam teď?

M: cože?

2: kam teď mám sednout?

2: [jde k zavřeným dveřím]

M: Adri / do ložnice nesmíš

2: ale já se tam chci dívat

M: no ale do ložnice nesmíš

2: proč ne?

M: No / tam nesmíš do ložnice

2: [odchází za kočkou]

1.4. Nahrávka číslo 5 (dítě chce nějakou oblíbenou věc, ale potřebuje k tomu asistenci dospělého)

1.4.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

1: maminko / otevřít autíčko

M: otevřít to autíčko?

1: jo

M: a jak se říká?

1: prosím / otevřít adélce

M: mhm / a dívej co je tady? chceš to podat?

1: to tady není / ne-e

1.4.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

M: podal bys mi prosím ten bagr z okna?

2: jo! [jde k oknu] + nedosáhnu

M: potřeboval bys pomoci?

2: potřebuju pomoci

M: a jak řekneš?

2: podej / prosím maminko

M: jo?

1.5. Nahrávka číslo 6 (dítě někomu něco nabízí)

1.5.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

M: dáš si dinosaurky ze včerejška?

1: jo / prosím

M: a nabídneš tatínkovi?

1: vem si tatínku

O: a dáš mi ještě jednu?

1: [podává otci ještě jednu]

1.5.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

2: [má v ruce křupky a nabízí je matce] + mami / vem si

M: já / děkuji / a podáš mi tam ten bagr?

2: Jo / tady [podává bagr]

1.6. Nahrávka číslo 7 (Hra s domácím mazlíčkem či zvířetem)

1.6.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

M: a jak dělá srnečka?

1: frk!

M: frk udělala že?

1: ta jedna srnečka frk!

M: pojd' jim ještě hodit žalud / pojd'

1: neboj / neboj

M: tak / adélko na

1: srnečky

M: to jsou malý srnečky / že?

1: malý srnečky / velký srnečky / žalud pro srnečky

M: dáme ještě ještě čičince?

1: ne dáš ji sama ne!

M: dáš jí z ručičky jo?

1: tu máš kočičko kokino

M: řekni dobrou chuť

1: tak kočičko malá / kočičko malá

M: a co říká kočička?

1: vrní

M: vrní? řekni čičinko

1: čičinko / adélka má ráda

M: ták / řekni pudeš s nama ven potom

1: s náma ven kočičko

M: dáš čičince kokino?

1: ne dáš ji sama / ne

M: tak dáš jí z ručičky jo

1: Tu máš kočičko kokino

M: řekni dobrou chuť

1: dobrou chuť kočičko

M: řekni jí ať se tam neotírá

1: neo – kočičko / malá kamarádko / malá kočičko

M: a líbí se jí to tak / že?

1.6.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

M: jak se jmenujou morčátka?

2: pepina a bobina

M: a řekneš mi o nich něco?

2: Malá dělám

M: a řekni mi o nich něco

2: dělají ví

M: a jakou mají barvu?

2: Pepina je červená a bobina bílá

M: co dělají morčátka?

2: zvuky

M: no pískají a teď?

2: teď papaj trávu a dělám malá

1.7. Nahrávka číslo 8 (Hra či jiná aktivita s otcem nebo jinými příbuznými)

1.7.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

O: a co je to za barvičku?
1: žlutá
O: nee / červená
1: červe-ný pa-pou-šek
O: červenej papoušek / a tady
1: ptáček pipipi / balón / maják / hro-
O: to jsou hrozinky / že
1: hrozinky
O: ano / jaká je to barvička?
1: žlutá ne
O: ne
1: ne-e že/ žlutá
O: ne / tady / pojd' se podívat / modrá to je
1: modrá to je
O: a to jsou hrozinky / a tohle? co je to? rybička?
1: že? Toto je ryba
O: jo
1: žralok
O: je to žralok? A co je tohle?
1: je rybička žralok
O: a co je tohle? to je budka pro ptáčky / že?
1: budka pro ptáčky
O: a toto?
1: balon!
O: a co je tady?
1: plot!
O: plot vyborně
1: medvídek a koníček
O: a co je toto?
1: boty!!
O: a toto?
1: klubíček
O: klubíčko
1: oříšek / mydlo
O: to není mýdlo / to je čokoláda
1: čokoláda
O: černá / co tady je?
1: klobouk
O: klobouk / a kam se dává klobouk?
1: na hlavě
O: na hlavu
1: to je auto / kolo
O: to je brouk

1: brouk / kokinka
O: to je telefon tady
1: telefon / bryle / auto
O: a toto?
1: rukavice
O: rukavice? kam se dávají?
1: tatínkovi
O: tatínkovi se dávají?
1: chro chro
O: pan Pašík
1: hop!
O: tak dělá zajíc?
1: [zavře knihu]
O: hotovo? je to přečtený?

O: jee / a co to máš? Lístečky
1: jé / lístečky takhle padají

B: pošli mi ten balónek / a jak řekneš?
1: chytej babičko
B: tak mi ještě pošli balónek
1: chytej babičko kutulů
B: jů
1: chytej jo babičko ještě
B: ještě jo / a jak řekneš?
1: babičko chytej!

1: adelka / skáče
B: krásně / a ještě / a co děláš?
1: adelka / skáče
1: mňau / mňau
M: kočička
1: naše
M: a co tam ještě je?
1: kočička / naše

1: to patří sem!
O: jaký zvířátko tam patří? Mám ho tam dát?
1: Já taky dám! Kde je ta kostka? Kde je? Tady dáš?

1.7.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

M: mám to ještě naložit?
2: jo / všechny / už to stačí / už jedu / pojd' / tady je malý traktor
M: je tady malý traktor? ten taky naložíš?
2: Jed' / jed' / píp / píp
M: kam couveš?
2: tady / hůů / a stojím
M: a stojíš

2: a je to všechno / ještě?

M: jedu

2: ještě naložím

M: dobře / všechny?

2: jo / tady

M: tady to vysypeš?

2: jo / píp / píp

M: a cos teď udělal?

2: bum bác / ještě na další / tady je máma

M: nakládám

2: na traktor / všechny

M: všechny naložím

2: nakládá / bagr

M: bagr nakládá / ano

2: klády

O: když je to horký / tak bys to měl zamíchát

2: ne-e

O: takže můžu jíst?

2: tady je / tady je

O: já sem zapomněl / že mám jít vedle / já / jsem přejezený / tak spim

2: budíček

O: budíček / už? a ještě mňau a pipi řvou hlady

2: tady se napapaj

O: ještě prasátko nepapá / kde papá prase? kde je prase / co všechny spase? a já mám taky hlad!

2: tady je / tady je

O: a kde má pipi?

2: tam / lopatu / ještě lopatu

O: lopatou si to nabereš?

2: ještě domek nenabourej

O: to nejde víc

2: nejde / dveře / nechat to tam

O: tak to sam nasad'

2: tady naopak

O: chceš pomoct?

2: jo / a to se může otevřít

O: to se může otevřít stejně jako okno

M: a půjčíš mi auto?

2: na

1.8. Nahrávka číslo 9 (Kniha Krtekův den)

1.8.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

1: motylek / krtek / papa

M: co papá krteček? Co to má?

1: mrkev

M: má mrkev?

1: má krteček mrkev

M: no a co tam ještě je? Housenka

1: mumlá si

M: mh-hm / a tady / co to je toto? [ukazuje na slunce]

1: sluníčko velký / sluníčko

M: no a říká / krtku / vstávej! že? A motylek ho přiletěl probudit? a co tady dělá krtek?

1: če-še

M: má hřebínek

1: hřebínek

M: a čese se / a toto / co to je?

1: kartáček + [ukazuje jak se čistí zuby]

M: výborně / tak se čistí zoubky / no a kdo je tady?

1: pavouček

M: pavouk / a co má pavouk? co to má?

1: očička

M: no a tady toto / co to je?

1: nůžky

M: nůžky? A jak dělají nůžky?

1: šmik šmik

M: šmik šmik / a co tady veze krtek? co to má?

1: berušku v kolečku

M: a co ještě tam má?

1: konvičku

M: a dál? lopatu

1: lopatu

M: a co ještě?

1: tady je beruška na listě

M: otočíme / to už jsme měly

1: měly / jahůdky

M: jahůdky / výborně / tam zalívá jahůdky / a tady už si je veze že/ a kdo je toto?

1: vosa

M: To je včelička

1: včelička dědova

M: dědova ano / a co tady dělá?

1: spinká krtek v postýlce

M: a co je tohle?

1: měsíček / taky jsme viděly měsíček

M: ano taky jsme viděly měsíček

1.8.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

M: co tady ten krteček dělá?

2: dělá krteček

M: co tam dělá s tím hřebínkem?

2: česi!

M: češe si vlasy!

2: češe vlasy!

M: a tady? co tady má?

2: tady má ...

M: kartáček

2: kartáček na zuby + [ukazuje na zuby]

M: co tady má?

2: válec

M: pastu na zuby / že?

2: pastu

M: co tady dělá?

2: veze

M: a co tam veze?

2: konvičku a broučka

M: noo / má tam konvičku a broučka / a co má tady? Co to je?

2: co to je? + [ukazuje prstem]

M: to jsou hrabičky

2: hrabičky

M: co jsme nima dělali?

2: co jsme nima dělali? Hrabáme

M: co?

2: jablíčka

M: jablíčka / ano

M: tak co tady dělá ten krteček?

2: papá dobrotu

M: mrkvičku papá vid'

2: co to je?

M: no co to je? no / to je housenka

2: [opakuje] housenka

M: a co ta housenka dělá?

2: řap řap

M: a co tady dělá krteček?

2: hledá žížaly

M: co dělá tady?

2: tady dělá ...

M: zalívá

2: ... listy!

M: a tady to je co?

2: ja-ho-da

M: a tady dělá co?

2: tam veze ..
M: co tam veze?
2: jahody
M: tady dělá co s těma jahodama?
2: tady papá jahody
M: a tady dělá co?
2: hají
M: tady?
2: tady? je ve vodě
M: a co tam dělá?
2: cáky / cáky
M: a co dělá tady?
2: dělá hají
M: co má?
2: polštář
M: a čím je přikrytej?
2: peřinou

1.9. Nahrávka číslo 10 (Dítě chce zvednout do náruče)

1.9.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

M: jupí
1: [zvedá ruce] bauoni / bauoni
M: jupí
1: jupí
M: jdem se dívat na balkón? na balóny?
1: jo
M: a řekni / maminko / vem mě
1: [běží k matce] + vem mě
M: vem mě?
1: vem mě
M: prosím
1: vem mě / prosím

1.9.2. Přepis nahrávky respondenta 2 (Adrian)

2: máma nosit
M: já tě nosit nebudu
2: táto nosit
O: tak pojd'

2: nosit / nosit
M: potřebuješ? Tak řekni prosím nosit mami
2: prosím nosit / mami

1.10. Nahrávka číslo 11 (Hra s jinými dětmi)

1.10.1. Přepis nahrávky respondenta 1 (Adélka)

M: řekni ahoj

1: ahoj

M: řekni chlapečkovi / jak se jmenuješ

1: adélka

M: a řekni mu / kde bydlíš

1: maminka a tatínek

2. OSOBNÍ DOTAZNÍKY

	RESPONDENT 1 (ADÉLKA)	RESPONDENT 2 (ADRIAN)
Bolest	Pláč + ukazuje prstem, kde má „auvi“	Pláč, bolí noha, břicho, ... „a jéje“, „bolí“
Radost	Smích, běhá kolem, mluví si pro sebe, rozhazuje rukama	Smích, říká hurá nebo jupí
Nespokojenost	Fňuká, brečí a křičí	Zasekne se a nechce spolupracovat, ojediněle vztek
Únava	Fňuká, tře si oči	Tře si oči, říká „hají“
Hlad nebo žízeň	Za ruku vede do lednice, fňuká	„mňam mňam“, „pití“
WC	Reaguje na otázku	„čůrat“, „bobek“
1. verbální projev	8 měsíců	10 měsíců
První slovo	„Mama“	„Táta“
1. Dvojice (např. podmět a přísudek)	1. 20 měsíců	1. 24 měsíců
2. Syntagmata (přívlastek + substantivum)	2. 20 měsíců	2. 24 měsíců
Ostenze	Hojně využívá	Spíše ne

Tabulka č. 1: Osobní dotazníky od rodičů

Rovněž jako v první části výzkumu jsme i nyní předložili k vyplnění dotazník. Vzhledem k pořízeným nahrávkám a dostatečnému množství materiálu, jsme dotazník předložili pouze matce Adriana, jelikož dotazník nevyplňovala, protože se první části výzkumu s dítětem neúčastnili.

3. KOMPLEXNÍ POPIS SITUACÍ ZACHYCENÝCH V NAHRÁVKÁCH

Již v předchozím výzkumu jsme do diplomové práce zařadili komplexní popis. V druhé části výzkumu u dětí převládá již verbální složka řeči s občasnými neverbálními projevy, zejména, pokud dítě chce pojmenovat nějakou věc či událost, kterou však pojmenovat zatím neumí.

Předpokládali jsme, že v druhé, pozdější části výzkumu dojde k postupnému narůstání verbální komunikace a naopak neverbální bude ubývat. Je zcela jasné, že neverbální složky komunikace nebudou nikdy nulové, jelikož i dospělí lidé s vysokou komunikační úrovní rovněž používají neverbální složky řeči – zejména tedy gestiku.

3.1. Nahrávka 1 (vyjádření fyziologické potřeby WC, žízeň nebo hlad)

Z přepisu nahrávky od Adélky je patrné, že už si sama umí říct, pokud potřebuje na toaletu a rozezná rozdíl mezi „čůrat“ a „kakat“. Činnost „kakat“ vyjadřuje slovním spojením „hovínko bude“.

Druhá nahrávka od Adriana rovněž nasvědčuje tomu, že si umí říct, pokud potřebuje na toaletu a rovněž již rozlišuje „čůrat“ a „kakat“. Pokud potřebuje „čůrat“, vyjadřuje potřebu slovním spojením „mami čurat.“

3.2. Nahrávka 2 (dítě chce něco, co mu není dovoleno)

Nahrávka od Adélky popisuje situaci, kdy chce jít Adélka skákat na postel, ale jedná se o činnost, kterou má zakázanou. Dobývá se do místnosti, nejspíše ložnice, kde je postel, na které chce skákat. I přes námitku matky „ne tam je zavřeno“, se Adélka domáhá jít do místnosti. Když zjistí, že si neprosadí svou, začne se vztekat. Uklidní se, až když ji matka navrhne jinou formu hry, a tím je zpívání, které má nejspíše ráda.

Adrian má dovolené pouze omezený počet brambůrků, když mu je matka zakáže, začne se vztekat a dál se po nich natahovat se slovy „ne mami / ještě chci!“

Na druhé nahrávce pozorujeme zcela opačné chování, dítě se nevzteká. Chce si vzít knihu, která není určena pro něj a proto ji musí vrátit do knihovny. Na povel matky

je vrací se slovy „to je maminky“ a přichází s druhou knihou, kterou rovněž nesmí brát, a proto ji znovu vrací na místo.

3.3. Nahrávka 3 (dítě chce jít, tam kam nesmí)

V případě Adélky můžeme opět sledovat situaci se skákáním na posteli. V této situaci se však Adélka neuklidňuje a nadále se vzteká se soustavným opakováním slova „ne!“.

Adrian si v nahrávce hraje ve stanu pro děti, nemá na sobě ponožky ani kalhoty, má zakázané opustit stan, pokud nemá ponožky. Matka mu říká, že si musí obléct ponožky, pokud chce jít pryč ze stanu a on odpovídá „obléct ponožky ne!“. Na to matka odpovídá, že si má alespoň obléct kalhoty a chlapec znovu opakuje „obléct gatěčky ne!“

V druhé nahrávce můžeme sledovat, že Adrian se oproti první nahrávce nevzteká. Chce jít do zavřených dveří se slovy „kam teď sednout?“, na to mu matka odpovídá, že do ložnice nesmí a dítě namítá „ale já se tam chci dívat, proč ne?“, na to mu matka odpovídá, že tam prostě nepůjde. Dítě se otočí a věnuje se jiné činnosti.

3.4. Nahrávka 4 (dítě chce nějakou oblíbenou věc, ale potřebuje k tomu asistenci dospělého)

V nahrávce lze sledovat, jak přichází Adélka k matce a osloví ji, aby ji pomohla otevřít autíčko – „maminko / otevřít autíčko“. Matka s dcerou komunikuje a ptá se jí, jak se říká, když něco chce, na to Adélka odpovídá „prosím / otevřít Adélce“.

Druhá situace u Adriana spočívá v tom, že matka chce, aby ji podal hračku, na kterou nedosáhne. Adrian jde pro hračku a se slovem „nedosáhnu“ dává najevo, že je věc moc vysoko na to, aby ji podal. Pokračuje slovy „potřebuju pomoc“. Stejně jako v první nahrávce se matka ptá syna, jak se říká, když něco potřebuje nebo chce, na to Adrian odpovídá „podej / prosím maminko“.

3.5. Nahrávka 5 (dítě někomu něco nabízí)

V nahrávce sledujeme Adélku a jejího otce, kterému nabízí křupku se slovy „vem si tatínku“.

Podobnou situaci můžeme sledovat i u druhého dítěte. Jde za matkou s křupkou a nabízí ji se slovy „mami, vem si.“ Matka poděkuje a ptá se chlapce, jestli ji podá bagr, odpovídá „jo, tady.“

3.6. Nahrávka 6 (hra s domácím mazlíčkem či zvířetem)

V první nahrávce od Adélky sledujeme situaci, kdy matka s dcerou sledují srnky. Adélka situaci komentuje slovy „ta jedna srnečka udělala frk!“. Poté ukazuje na srnky se slovy „malý srnečky / velký srnečky / žalud pro srnečky.“

Druhá nahrávka je pořízena z jejich domácím mazlíčkem – kočkou, které dávají pamlsky. Když se matka Adélky ptá, jestli „dá kočičce ještě kokino“, Adélka odpovídá „ne dáš ji sama / ne!“. Adélka se nechá přemluvit a se slovy „tu máš kočičko kokino“, podává kočce pamlsky. Na závěr nahrávky ji ještě hladí se slovy „tak kočičko malá.“

Ve třetí nahrávce se matka ptá dcery co říká jejich kočka. Adélka odpovídá, že kočka vrní. Matka ji říká, aby oslovila kočku „čičinko“. Adélka opakuje slovo „čičinko“ po matce a dodává „Adélka má ráda“. Na to ji matka odpovídá, aby ji řekla, že s nimi potom půjde zvíře ven. Adélka odvětlí „s náma ven kočičko.“

U Adriana sledujeme situaci, jak si hraje se svými dvěma morčaty venku na zahradě. Matka se jej ptá, jak se jmenují a on odpovídá, že „Pepina a Bobina.“ Dále se ptá, jestli mu o nich něco chlapec řekne a Adrian odpovídá, že „dělá malá“, což znamená, že je hladí. Matka jej znovu nabádá k tomu, aby jí o nich něco řekl a syn odpovídá, že morčata „dělají ví.“ Posléze se matka ptá na několik dalších otázek týkajících se morčat. Na to, jakou mají barvu syn odpovídá, že „Pepina je červená a Bobina bílá“, na to, co dělají morčátka chlapec odpovídá, že dělají „zvuky“, na to se jej matka ptá, zda teď dělají zvuky a chlapec odpovídá, že „teď papaj trávu a dělám malá“.

3.7. Nahrávka 6 (hra či jiná aktivita s otcem nebo jinými příbuznými)

V nahrávce od Adélky se odehrává situace, kdy si dítě ukazuje s otcem v knížce obrázky. Otec se jí ptá na různé otázky. Ptá se jí co je to za barvu a dítě odpovídá, že „žlutá“. Otec ji opravuje, že to není žlutá, ale červená a Adélka opakuje „červený papoušek“. Otec reaguje tak, že ukazuje do knihy na obrázek ptáka a Adélka odpovídá „ptáček pipipi“ a pokračuje dále k pojmenování dalších předmětů – balón, maják, hrozinky aj. Když se otec ptá na barvu odpovídá „modrá to je.“ Rybu pojmenovává „toto je ryba“ a „je rybička žralok“. Na otázku kam se dává klobouk, Adélka odpovídá, že „na hlavu“. Umí pojmenovat auto („to je auto“), kolo („to je kolo“)

Druhá nahrávka se odehrává venku, kde Adélka vyhazuje nad hlavu listí se slovy „jé / lístečky padají.“

Třetí nahrávka se odehrává rovněž venku s babičkou. Adélka a babička si hrají s balónem a Adélka křičí „chytej babičko!“, „chytej babičko kutulů“, „chytej babičko ještě“.

Předposlední nahrávka zachycuje Adélku, jak si hraje na posteli se slovy „Adélka skáče“.

A poslední nahrávka se odehrává při hře, kde vkládají obrázky do dřevěné desky. Adélka drží postavičku se slovy „to patří sem“ a otec se jí ptá kam obrázek patří, neodpovídá a říká „já taky dám.“ Potom se otáčí a hledá kostku se slovy „kde je ta kostka?“ Když najde předmět, podívá se na otce a říká „tady dáš?“

Adrianova první nahrávka zachycuje otce a syna, jak si hrají s auty. Otec se jej ptá, jestli má auto ještě naložit a Adrian odpovídá „jo / všechny / už to stačí / už jedu / pojd’ / tady je malý traktor.“ Další slova, které při hře s otcem používá jsou „jed’ / jed’ / píp / píp“, „tady hů a stojím“, „a je to všechno? Ještě“ , „ještě naložím“, „bum bác“, „ještě tady“, „tady je máma“, „nakládám na traktor / všechny“, „nakládá bagr“.

Druhá nahrávka zachycuje rovněž otce a Adriana, jak si hrají s dětskou farmou. Adrian používá slova a slovní spojení – „tady je“, „tady se napapaj“, „ještě lopatu / tam lopatu“, „ještě domek nabourej“, „nejde dveře / nechat to tam“, „tady naopak“, „jo a to se může otevřít“.

3.8. Nahrávka 8 (obrázková kniha Krtekův den)

Osmou nahrávkou byla opět knížka, použitá již v první části výzkumu. Jedná se o jednoduchou knihu s jedním obrázkem, v našem případě s krtekem, na stránce. Tato kniha je určena těm nejmenším. Adélka používá v nahrávkách (dodány dvě), následující slova – „má krteček mrkev“, „sluníčko velký / sluníčko“, „češe si vlasy“, „kartáček + [ukazuje, jak si čistí zuby]“, „berušku v kolečku“, „ tady je beruška na listě“, „ měly jahůdky“ , „včelička dědova“, „spinká krtek v postýlce“, „ měsíček / taky jsme viděly měsíček“.

U Adriana můžeme sledovat následující projevy řeči – „dělá krteček“, „ češe vlasy“, „tady má kartáček na zuby“, „ válec“ (pasta), „veze konvičku a broučka“, „ co to je?“, „hrabáme jablíčka“, „papá dobrotu“, „hledá žížaly“, „tady dělá / zalívá listy“, „tam veze jahody“ , „tady papá jahody“, „je ve vodě“, „cáky / cáky“, „dělá hají“.

3.9. Nahrávka 9 (dítě chce zvednout do náruče)

Když chce Adélka, aby ji někdo zvedl do náruče, v našem případě matka, jde za matkou se slovy „vem mě prosím“.

U Adriana lze pozorovat slovní spojení „máma nosit“ nebo „prosím nosit mamí“.

4. PARATAXE A HYPOTAXE V DĚTSKÉ ŘEČI

V následující kapitole rozebereme parataxi, tedy vzájemnou rovnocennost a hypotaxi, kde je jeden člen hlavní a jeden nebo více členů jsou podřízené.

4.1. Parataxe u respondentů (Adélka a Adrian)

Činnost	Respondent 1 (Adélka)	Respondent 2 (Adrian)
Potřeba WC	„bude hovínko“	„mami čurat“
Žádost	„skákat jo“	„ještě chci!“ „potřebuju pomoct“
Odmítnutí		„oblíct ponožky ne!“ „oblíct gatěčky ne!“
Hra (se zvířaty)	„tak kočička malá“ „tu máš kočičko kokino“ „dobrou chuť kočičko“	„pepina a bobina“ „dělám malá“ „dělají ví“ „papaj trávu a dělám malá“
Čtení knihy	„ptáček pipipi“ „modrá to je“ „medvídek a koníček“ „to je auto/kolo/telefon“ „Krtek papá“	„konvičku a broučka“ „to je housenka“ „dělá hají“
Hra (s otcem či prarodiči)	„chytej babičko“ „Adélka skáče“ „to patří sem“ „Tady dáš?“	„už to stačí“ „už jedu“ „tady se napapaj“ „tady naopak“ „to se může otevřít“
Dítě chce vzít do náruče	-	„mami nosit“

Tabulka č. 2: Parataxe v dětské řeči

4.2. Hypotaxe v dětské řeči

Činnost	Respondent 1 (Adélka)	Respondent 2 (Adrian)
Otázka	-	„Jenom tuhle?“
Přívlastky	-	„ta je maminky“ „já tam -

		nevidím“
Jiné	-	„kam teď?“ „kam teď mám sednout?“ „ale já se tam chci dívat“
Prosba	„prosím otevřít adélce“	„podej prosím maminko“
Negace	„to tady není“	-
Nabízení věcí	„vem si tatínku“	„mami vem si“
Lokace		„jo tady“ „tady je máma“
Hra (se zvířaty)	„srnečka udělala frk!“ „malý srnečky“ „velký srnečky“ „žalud pro srnečky“ „malá kamarádko“	„Pepina je červená“ „Bobina je bílá“
Čtení z knihy	„červený papoušek“ „je rybička žralok?“ „budka pro ptáčky“ „na hlavě“ „krteček má mrkev“ „velký sluníčko“ „tady je beruška na listě“ „včelička dědova“ „spinká v postýlce“ „taky jsme viděly měsíček“	„hledá žížaly“ „tady papá jahody“
Hra (s otcem či prarodiči)	„lístečky takhle padají“ „kočička naše“ „já taky dám“	„tady je malý traktor“ „ještě domek nabouřej“ „nechat to tam“ „to se může otevřít“

Tabulka č. 3: Hypotaxe v dětské řeči

5. ELIPSY V DĚTSKÉ ŘEČI

Elipsy neboli výpustky nám slouží k výrazové úspornosti, což je tendence nejen dnešní češtiny, ale i dalších jazyků a může se stát, že díky elipse nastane nepravidelnost ve větěné skladbě (DANEŠ, 1973)

Elipsy můžeme rozdělit na:

- Textovou – vynechání části věty, morfému, slova nebo větého členu, kterou lze vyrozumět z předcházejícího nebo následujícího textu. Příklad: Jedni čekají za vsí, a druzí (čekají) u lesa. (Čechová a spol., s. 261)
- Situační - vynechání části věty, morfému, slova nebo větého členu, kterou lze vyrozumět ze situace. Příklad: Jednu černou (kávu)! (Čechová a spol., s. 261)
- Systémovou - vynechání části věty, morfému, slova nebo větého členu, přičemž lze vypustit danou jednotku díky gramatickým pravidlům daného jazyka tzn. gramatická pravidla daného jazyka umožní vypustit určitou jednotku jazyka. Příklad: Kam s tou hlínou? (Kam mám dát tu hlínu?) (Čechová a spol. S.261) (MIKULOVÁ, 2011 s. 49-52)

5.1. Respondent 1 (Adélka)

Výpověď	Přepis
„spinká.“	Medvídek spinká.
„vem si tatínku.“	Vem si tatínku dinosaura.
„malý/velký srnečky“	To jsou malé/velké srnečky.
„vrní“	Kočka vrní.
„žlutá“	To je žlutá barva.
„žlutá ne“	To není žlutá barva.
„modrá to je“	To je modrá barva.
„budka pro ptáčky“	To je budka pro ptáčky.
„tatínkovi“	Rukavice se dávají tatínkovi.
„chytej babičko“	Chytej babičko balónek.
„mrkev“	Krtek papá mrkev.
„velký sluníčko“	To je velké sluníčko.

„pavouček“	Tady je pavouk.
„šmik šmik“	Nůžky dělají šmik šmik (stříhají).
„berušku v kolečku“	Krtek veze berušku v kolečku.
„včelička dědova“	To je dědova včelička.

Tabulka č. 4: Elipsy a přepis respondenta 1 (Adélka)

5.2. Respondent 2 (Adrian)

Výpověď	Přepis
„mami čurat“	Mami, potřebuji čurat.
„ještě chci!“	Ještě chci chips.
„jenom tuhle?“	Jenom tuhle knihu mám vrátit?
„ta je maminky“	Ta kniha je maminky.
„kam teď?“	Kam si mám teď sednout?
„Pepina a Bobina“	Morčata se jmenují Pepina a Bobina.
„dělám malá“	Hladím morčata.
„dělají ví“	Morčata dělají ví.
„teď papaj trávu a dělám malá“	Morčata teď papají trávu a já je hladím.
„češe vlasy!“	Krteček si češe vlasy.
„veze konvičku a broučka“	Krteček veze konvičku a broučka.
„Co jsme s nima dělali? Hrabáme jablíčka.“	Co jsme dělali s hráběmi? Hrabali jsme jablíčka.
„papá dobrotu“	Krteček papá dobrotu.
„ťap ťap“	Housenka dělá ťap ťap (chodí).
„hledá žížaly“	Krtek hledá žížaly.
„jahoda“	Tady je jahoda.
„máma nosit“	Mami, vem mě.

Tabulka č. 5: Elipsy a přepisy respondenta 2 (Adrian)

5.3. Shrnutí

U obou dětí je patrné, že elipsy lidé v řeči používají již v útlém věku. Když se matka Adélky zeptá, co dělá medvídek, odpoví, že spinká místo „medvídek spinká.“ Stejně tak, jako když nabízí tatínkovi křupku ve tvaru dinosaura pouze řekne „vem si, tatínku“, místo „vem si dinosaura tatínku.“ Lze elipsy tedy hojně sledovat ve výpovědích dětí.

Tyto samé situace lze sledovat v tabulce u druhého respondenta, nicméně uvedeme několik příkladů. Když se matka zeptá chlapce, jak se jmenují morčata odpoví, že „Pepina a Bobina“ místo „Morčata se jmenují Pepina a Bobina.“ To samé pokud se matka ptá, co veze krtek na obrázku. Adrian odpovídá, že „veze konvičku a broučka“ místo „Krteček veze konvičku a broučka.“ V obou tabulkách výše můžeme sledovat další příklady elipsy, které se v řeči dětí vyskytují.

6. DEIKTICKÉ PROSTŘEDKY V DĚTSKÉ ŘEČI

6.1. Respondent 1 (Adélka)

Výpověď	Deixe
To tady není	To (zájmeno, odkaz na předmět) Tady (příslovce, lokace místa)
Ta jedna srnečka frk!	Ta (zájmeno, odkaz na srnu)
Tu máš, kočička!	Tu (příslovce, lokace místa)
To je modrá.	To (zájmeno, odkaz na barvu)
Toto je ryba.	Toto (zájmeno, odkaz na zvíře)
To patří sem!	To (zájmeno, odkaz na předmět) Sem (příslovce, odkaz na umístění)
Tady dáš?	Tady (příslovce, odkaz na místo)
Tady je beruška na listě.	Tady (příslovce, odkaz na místo)

Tabulka č. 6: Deiktické prostředky v dětské řeči respondenta 1

6.2. Respondent 2 (Adrian)

Výpověď	Deixe
Jo tady.	Tady (příslovce, odkaz na místo)
Ta (kniha) je maminky.	Ta (zájmeno, odkaz na předmět)
Já tam nevidím.	Tam (příslovce, odkaz na místo)
Kam teď?	Kam (příslovce, odkaz na místo)
Ale já se tam chci dívat.	Tam (příslovce, odkaz na místo)
Tady je malý traktor.	Tady (příslovce, odkaz na místo)
Tady je máma.	Tady (příslovce, odkaz na místo, kde se nachází osoba)
Tady se napapaj.	Tady (příslovce, odkaz na místo)
Tady dělá.	Tady (příslovce, odkaz na místo – obrázek)
Tam veze.	Tam (příslovce, odkaz na místo – obrázek)
Tady papá jahody.	Tady (příslovce, odkaz na místo – obrázek)

Tabulka č. 7: Deiktické prostředky v dětské řeči respondenta 2

6.3. Shrnutí

Z dostupných materiálů je zřejmé, že obě děti používají podobné deiktické prostředky. Jsou to zejména ukazovací zájmena „to, toto, ta, ...“ a příslovce „tady, tam, kam, sem, ...“, které vyjadřují polohu nějakého předmětu či osoby.

Co se týče deiktických prostředků, lze je sledovat až v druhé části výzkumu, protože v té první převládaly neverbální prvky a děti ještě netvořily celé věty. Obě sledované děti správně užívají deiktických prostředků a užívají je zcela přirozeně.

7. MÍRA POROZUMĚNÍ INSTRUKCÍ RODIČŮ DĚTMI VE VYBRANÝCH NAHRÁVKÁCH

SITUACE	Respondet 1 (Adélka)	Respondent 2 (Adrian)
Nahrávka 1 (Fyziologická potřeba)	Ano	Ano
Nahrávka 2 (dítě chce něco, co mu není dovoleno)	Ano (vzteká se)	Ano (vzteká se)
Nahrávka 3 (dítě chce jít tam, kam nesmí)	Ano (vzteká se)	Ano
Nahrávka 8 (Kniha Krtkův den)	Ano	Ano

Tabulka č. 8: Porozumění instrukcí od rodičů

Obě dvě děti velice dobře chápou, že pokud potřebují na WC nebo mají žízeň či hlad, musí na ni rodiče upozornit. Děti znají rozdíl mezi „čůrat“ a „kakat“. Rovněž chápou zákaz, ale i přesto naléhají na to, danou činnost dělat nebo dostat danou věc, i když jim byla zakázána rodiči. Obvykle to řeší tím, že se začnou vztekat, brečet a dupat.

Co se týče knížky, ve srovnání s první částí výzkumu, děti umí pojmenovat více situací a objektů na obrázku. O obrázcích v knížkách se více rozpovídaly a z nahrávek bylo patrné, že i když první dítě vidělo knihu již podruhé (v obou částech výzkumu byla jedna a ta samá kniha), stále ji bavila a prohlížela si ji se zájmem. Oproti tomu druhé dítě sice knihu vidělo poprvé, ale rovněž šikovně popisovalo obrázky a pro obě děti byla kniha vyhovující.

8. KOMPLEXNÍ ANALÝZA VERBÁLNÍCH I NEVERBÁLNÍCH PROJEVŮ DĚTÍ NA ZÁKLADĚ NAHRÁVEK A OSOBNÍCH DOTAZNÍKŮ

	ADÉLKA	ADRIAN
NEGACE	„ne dáš ji sama / ne!“	„nedosáhnu,“ „ne“, „ne mami / ještě chci!“, „oblíct ponožky ne!“, „já tam nevidím.“
OSLOVENÍ RODIČŮ	Ano	Ano
CHCE ZVEDNOUT DO NÁRUČE	Zvedá ruce + „vem mě prosím“	„máma nosit,“ „prosím nosit mami“
NESOUHLAS	„ne!“, vzteká se	„Ne mami / ještě chci“, „oblíct ponožky ne!“
OPAKOVÁNÍ SLOV PO DOSPĚLÝCH	Ano	Ano
SOUHLAS	Kýve hlavou, „jo“ , „jo / tady“	„Jo“, „Jo tady.“
VYJÁDRĚNÍ PROSBY	„Prosím“	„Prosím“
ASOCIACE	Ano	Ano
REAKCE NA ROZKAZY	Ano	Ano
LOKALIZACE OSOBY NEBO MÍSTA	„To je ...“, „Tady je ...“	„Tady je ...“, „Tam dělá ...“, „jo / tady“
POJMENOVÁVÁNÍ VĚCÍ	Ano	Ano
MUMLÁNÍ SI	Ano	Ano
RUTINNÍ ZÁLEŽITOSTI	Verbálně	Verbálně
NAPODOBOVÁNÍ ČINNOSTÍ	Spíše ne, převládá verbální způsob vyjádření	Spíše ne, převládá verbální způsob vyjádření
UKAZOVÁNÍ NA OBRÁZKU	Ano	Ano
NABÍZÍ VĚCI	Ano („vem si“)	Ano (vem si)
FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY	„bude hovínko“, „čurat“	„mami čurat“, „čurat“, „bobek“

Tabulka č. 9: zachycené činnosti nebo situace, které lze sledovat v nahrávkách

8.1. Shrnutí

Následující tabulka je shrnutím nahrávek a zejména toho, co mají děti společné. Jsou zde vybrány situace, které jsou co nejvíce podobné a zachytitelné v nahrávkách popřípadě doplněny v osobních dotaznících. V porovnání s tabulkou v první části výzkumu, zde chybí jeden řádek a to verbální projevy (slova), jelikož děti již spíše užívají slov k vyjádření potřeby či čehokoli jiného a neverbální prvky využívají zcela

výjimečně. Oproti první části výzkumu zde můžeme pozorovat, že děti již neříkají pouze jedno slovo, ale častěji a častěji využívají slovní spojení nebo dokonce celé jednoduché věty k popsání situace nebo vyjádření určité emoce či potřeby. Neverbální složky komunikace jsou tedy využívány méně než ty verbální oproti první části výzkumu.

Adélka

U Adélky lze nadále sledovat používání negace prostřednictvím kroucení hlavy a důrazného ne! Nicméně již je schopná tvořit i složitější věty např. „ne dáš ji sama ne“. Oslovení matky, otce či jiných příbuzných zvládala bez obtíží již v první části výzkumu. Pokud chce zvednout do náruče, stále vzpíná ruce např. k matce, ale již používá „vem mě prosím“. Nesouhlas stejně jako v první části výzkumu vyjadřuje důrazným slovem ne, a neverbálně křikem a pláčem. Opakuje slova po dospělých a často s podobnou nebo stejnou artikulací jako dospělí. Prosbu v první části realizovala neverbálně, nyní již používá slovo „prosím.“ Slova si mumlá pro sebe, což dělala i v první části výzkumu, nyní však jí je ve více situacích rozumět než tehdy. Má naučené rutinní záležitosti a umí je pojmenovat slovy, využívá méně ostenze. V neposlední řadě zná rozdíl mezi fyziologickými potřebami, tedy „čůrat“ a „kakat“, již neříká „a-a“, ale umí je pojmenovat „čůrat“ a „kakat“, popř. „bude hovínko“. Nabízí věci s verbálním „vem si“.

Adrian

Adrian rovněž jako Adélka vyjadřuje negaci slovem „ne“ a kroucením hlavou. Mimo jiné také slovem „nedosáhnu.“ Oslovení matky, otce a jiných příslušníků rodiny mu nedělá žádné potíže, má jasně ucelené oslovení členů rodiny. Pokud chce zvednout do náruče, vyjadřuje se verbálně „máma nosit“ nebo „prosím nosit mamí“. Slova je schopen opakovat po dospělých bez větších artikulacních rozdílů. Souhlas stejně jako Adélka vyjadřuje kýváním hlavy a slovem „jo“. Prosbu již realizuje slovem „prosím“ nebo „potřebuju pomoc“. Je zcela schopen lokalizovat věci či osoby „tam je ...“ apod. Mluví si pro sebe, ve většině případů mu je rozumět. Má naučené rutinní záležitosti, nepletou se mu a umí je slovně pojmenovat, zřídka používá neverbální prvky. Zná rozdíl mezi fyziologickými potřebami, v mluvě Adriana je to „čůrat“ a „bobek“.

9. VERBÁLNÍ A NEVERBÁLNÍ PROJEVY DĚTÍ (POPŘ. ČÁSTEČNÉ VERBÁLNÍ REALIZACE DOPLNĚNÉ NEVERBÁLNÍMI)

V naší druhé části výzkumu jsme stejně jako v první sledovali, jaký je poměr využívání verbálních a neverbálních prostředků našich dvou dětí. V první části nebylo bohužel možné sledovat čistě verbální projevy dětí, čehož v druhé části schopni jsme. Jak jsme již zmiňovali výše, děti přestávají používat neverbální projevy v takové míře, jako při první etapě výzkumu a nyní lze sledovat více verbálních projevů.

9.1. Verbální projevy (kt. mohou být doprovázeny neverbálními)

9.1.1. Respondent 1 (Adélka)

Činnost	Realizace
Mytí zubů	Neverb. Ukazuje jak se čistí zuby Verb. „kartáček“
Chce vzít do náruče	Neverb. Vzpíná ruce (k matce) Verb. „vem mě prosím“

Tabulka č. 10: Verbální projevy doprovázené neverbálními projevy (Respondent 1)

9.1.2. Respondent 2 (Adrian)

Činnost	Realizace
Co to je?	Neverb. Ukazuje prstem Verb. „Co to je?“
Nedosáhne někam	Neverb. Ukazuje (natahuje se) Verb. „nedosáhnu“, „potřebuju pomoc“

Tabulka č. 11: Verbální projevy doprovázené neverbálními projevy (Respondent 2)

9.2. Shrnutí

V uvedených dvou tabulkách výše můžeme sledovat způsob tvoření dvouslovných výpovědí za pomoci neverbální realizace ve spojení s tou verbální. Z tabulek je zřejmé, že oproti první části výzkumu se poměrně zmenšily, jelikož děti již spíše vyjadřují své emoce, prosby apod., verbálně bez neverbálních složek.

Lze si všimnout, že neverbální složku komunikace, tedy vzpínání rukou nebo ukazováním na předmět, využívají, pokud neznají dané slovo, kterým by situaci vyjádřily.

9.3. Čistě neverbální projevy

Z dostupných nahrávek od našich dvou respondentů jsme nenalezli žádnou situaci, kterou by popisovali pouze ostenzí, napodobováním či jiným neverbálním způsobem. Jediný neverbální projev jsme zaznamenali v určitých situacích při souhlasu popř. nesouhlasu – ty realizují kýváním hlavy na znamení ne nebo ano. Nicméně i tyto projevy realizují již i slovy.

9.4. Verbální (slovní) projevy

9.4.1. Respondent 1 (Adélka)

Činnost	Realizace
Pojmenování předmětu	„Sluníčko velký / sluníčko“, „tady je beruška“, „včelička dědova“, „červený papoušek“, „to je auto“, „to je kolo“, „modrá to je“, „toto je ryba“, „budka pro ptáčky“, „rukavice tatínkovy“, „malý srnečky, velký srnečky“
Česání vlasů	„Češe vlasy“
Co dělá?	„Adélka skáče“, „ta jedna srnečka frk“, „vrní“, „je lístečky takhle padají“, „krtek papá“, „má krteček mrkev“, „hřebínek má“, „šmik, šmik“, „je ve vodě“, „cáky / cáky“, „spinká krtek v postýlce“
Potřeba WC	„Bude hovínko“
Prosba	„Skákat jo“, „maminko otevřít autíčko“, „prosím otevřít Adélce“, „Adélka skákat“, „vem mě prosím“
Spánek	„Spinká krtek v postýlce“
Jídlo	„Krtek papá“, „má krteček mrkev“
Nabízení předmětu (jídla)	„Vem si tatínku“
Emoce (má někoho ráda)	„Kočičko malá“, „malá kamarádko“, „Adélka má ráda“
Lokalizace	„Tady je beruška na listě“, „tady máš kočičko kokino“
Jaký/á je?	„Červený papoušek“, „modrá to je“, „malý srnečky, velký srnečky“
Výzva	„Chytej babičko“, „to paří sem,“ „tady dáš?“, „kde je ta kostka?“

Tabulka č. 12: Verbální projevy respondenta 1

9.4.1.1. Shrnutí

Druhá část výzkumu je oproti té první velice bohatá na verbální projevy. Z nahrávek můžeme poznat, že dítě využívá více a více slov, které je již schopno skládat do jednodušších vět. Můžeme pozorovat, že dítě v některých situacích ještě neví, jakým způsobem poskládat slova do věty a tudíž přehodí slovosled. Nicméně tento je lze pozorovat zřídka kdy.

9.4.2. Respondent 2 (Adrian)

Činnost	Realizace
Potřeba WC	„Čurat“, „mami čurat“
Pomoc	„Nedosáhnu“, „potřebuju pomoc“, „podej prosím maminko“
Činnost	„Malá dělám“, „dělají ví“, „ted' papaj trávu“, „tady hů“, „bum bác“, „dělá krteček“, „češe vlasy“, „veze konvičku a broučka“, „hrabáme jablíčka“, „papá dobrotu“, „ťap ťap“, „hledá žížaly“, „zalévá listy“, „dělá hají“, „je na vodě“
Jaký/á je?	„Bobina bílá, Pepina červená.“ „Ta je maminky.“
Výzva	„Pojď, ještě domek nabourej,“ „to se může otevřít“
Pojmenovávání	„Tady je malý traktor“
Lokalizace	„Tady je máma“, „tady se napapaj“, „tam lopatu“, „tady papá jahody“
Chce vzít do náruče	„Máma nosit“, „prosím nosit mami“
Něco někomu nabízí	„Mami / vem si“
Prosba (rozkaz)	„Ještě chci!“
Odmítnutí	„Oblíct gatěčky ne!“

Tabulka č. 13: Verbální projevy respondenta 2

9.4.2.1. Shrnutí

Stejně jako u Adélky, lze sledovat velké množství verbálních projevů. A stejně tak tvoří více a více slov, která spojuje do jednoduchých slovních spojení popřípadě vět.

10. ANALÝZA SLOVOSLEDU

Analýza slovosledu oproti první části výzkumu bude realizovaná. A to zejména proto, že respondenti již používají více slov a méně neverbálních projevů, popř. spojení verbálních a neverbálních projevů.

10.1. Respondent 1 (Adélka)

Slovní spojení nebo věta	Správně (ano x ne)	Správná realizace
Krtek papá.	Ano	-
Má krteček mrkev.	Ne	Krteček má mrkev.
Sluníčko velký	Ne	Velký sluníčko
Češe / hřebínek má.	Ne	Češe se a má hřebínek.
Berušku v kolečku	Ano	-
Tady je beruška na listě.	Ano	-
Včelička dědova	Ne	Dědova včelička
Je ve vodě.	Ano	-
Spinká krtek v postýlce.	Ne	Krtek spinká v postýlce.
Taky jsme viděly měsíček.	Ano	-
Vem mě, prosím.	Ano	-
Červený papoušek	Ano	-
Ptáček pipipi	Ne	Ptáček pípá.
Modrá to je.	Ne	To je modrá.
Toto je ryba.	Ano	-
Je rybička žralok?	Ano	-
Budka pro ptáčky	Ano	-
Adélka skáče	Ano	-
na hlavě	Ano	-
Rukavice tatínkovy	Ne	Tatínkovy rukavice
Jé lístečky takhle padají.	Ne	Jé, takhle padají lístečky.
Chytej babičko!	Ano	-
Bude hovínko, bude.	Ano	-
Skákat jo	Ne	Chci skákat.
Adélka skákat	Ne	Chci skákat.
Maminko otevřít autíčko.	Ne	Maminko, otevři mi autíčko.
Prosím otevřít adélce	Ne	Otevři prosím Adélce.
Vem si tatínku.	Ano	-
Ta jedna srnečka frk!	Ano	-
Žalud pro srnečky	Ano	-
Ne dáš ji sama, ne!	Ne	Ne, dáš ji sama!
Velký srnečky	Ano	-
Malý srnečky	Ano	-
Tu máš kočička kokino.	Ano	-
Tak kočička malá	Ano	-

Adélka má ráda.	Ne	Adélka má ráda kočičku.
S náma ven kočičko.	Ne	Půjdeš s námi ven, kočičko.
Malá kamarádko	Ano	-
Malá kočičko	Ano	-
Babičko chytej ještě	Ne	Babičko ještě chytej
To patří sem!	Ano	-
Já taky dám.	Ne	Dám to tam taky.
Kde je ta kostka?	Ano	-
Taky dáš?	Ne	Dáš to tam taky?

Tabulka č. 14: Analýza slovosledu respondenta 1

10.1.1. Shrnutí

Je zcela jasné, že dítě se každý den učí novým a novým slovům, které se nejdříve musí naučit správně užívat a vkládat do vět. Nejčastějším problémem patrným z tabulky výše, je přehození slovosledu např. podmětu a přísudku nebo podmětu a přívlastku shodného. Také můžeme pozorovat výpustky např. „s náma ven kočičko“.

10.2. Respondent 2 (Adrian)

Slovní spojení nebo věta	Správně (Ano x Ne)	Správná Realizace
Už to stačí.	Ano	-
Jo, všechny.	Ano	-
Už jedu	Ano	-
Tady je malý traktor	Ano	-
A je to všechno.	Ano	-
Ještě naložím.	Ano	-
Nakládá bagr.	Ne	Nakládám bagr.
Mami čůrat	Ne	Mami, chci čůrat.
Nedosáhnu.	Ne	Nedosáhnu tam / na to.
Potřebuju pomoct.	Ano	-
Podej prosím maminko.	Ne	Maminko, prosím podej mi to.
Malá dělám.	Ne	Dělám malá. (Hladím je)
Dělají ví.	Ano	-
Pepina je červená a Bobina bílá.	Ano	-
Ťed' papaj trávu a dělám malá.	Ano	-
Tady se napapaj	Ano	-
Tam lopatu	Ne	Tam dám lopatu.
Ještě domek nabourej.	Ne	Nabourej ještě domek.
A to se může otevřít.	Ano	-

Dělá krteček.	Ne	Krteček dělá (něco).
Češe vlasy.	Ne	Češe si vlasy
Tady má kartáček na zuby.	Ano	-
Veze konvičku a broučka.	Ano	-
Co to je?	Ano	-
Hrabáme jablíčka	Ano	(Hrabeme jablíčka).
Papá dobrotu	Ano	-
Hledá žížaly.	Ano	-
Zalévá listy	Ano	-
Tam veze jahody.	Ne	Veze tam jahody.
Tady papá jahody.	Ano	-
Dělá hají.	Ano	(Spí)
Mami nosit	Ne	Mami, chci nosit. Mami, vem mě.
Prosím nosit mami.	Ne	Mami, chci nosit. Mami, vem mě.
Ještě chci!	Ano	Raději ale: Chci ještě!
Ne mami ještě chci	Ano	Raději ale: Ne mami, chci ještě!
Oblíct ponožky ne!	Ne	Nechci si oblékat ponožky.
Mami vem si.	Ano	-
Jo tady.	Ano	-
Jenom tuhle?	Ano	-
Ta je maminky.	Ano	-
Kam teď?	Ano	-
Kam teď sednout ?	Ne	Kam si teď mám sednout?
Ale já se chci dívat.	Ano	-
Proč ne?	Ano	-

Tabulka č. 15: Analýza slovosledu respondenta 2

10.2.1. Shrnutí

Stejně jako u Adélky, lze pozorovat zaměňování podmětu a přísudku např. domek ještě nabouřej, malá dělám apod., a vypouštění některých slov např. mami nosit, tam lopatu, nedosáhnu apod.

11. ROLE NEVERBÁLNÍCH PRVKŮ V MLUVENÉ SYNTAXI DĚTÍ

V této kapitole budeme sledovat, jakým způsobem děti využívají neverbálních prvků. Bude nás zajímat především jaká část výpovědi je realizovaná neverbálně a jaká verbálně a stejně také to, jakým způsobem je realizovaná podmětná část a přísudková.

11.1. Respondent 1 (Adélka)

Realizace		Podmětná část	Přísudková část	Význam
Verbálně	Neverbálně			
Ptáček	Pipipi	V	N	Ptáček pípá.
Modrá to je	-	V	V	To je modrá barva.
Toto je ryba.	-	V	V	To je ryba.
Je rybička žralok?	-	V	V	Je žralok ryba?
Budka pro ptáčky	-	V	-	Budka pro ptáčky
Adélka skáče	-	V	V	Adélka skáče.
Rukavice tatínkovy.	-	V	-	Tatínkovy rukavice
Jé lístečky takhle padají.	-	V	V	Takhle padají lístečky.
To je auto.	-	V	V	To je auto.
Chytej babičko!	-	V	V	Chytej babičko!
Bude hovínko, bude.	-	V	V	Vykakám se.
Skákat jo	-	V	-	Chci skákat.
Adélka skákat	-	V	V	Chci skákat.
Maminko, otevřít autíčko.	-	V	V	Maminko, otevři mi prosím autíčko (hračku).
Prosím otevřít Adélce	-	V	V	Otevři mi to, prosím.
Vem si tatínku	-	V	V	Vem si tatínku
Ta jedna srnečka	Frk	V	N	Ta jedna srnečka frkla.
Ne dáš ji sama!	-	V	V	Ne dáš ji sama!
Tu máš kočičko kokino.	-	V	V	Tady máš pamlsek, kočičko.

Tak kočička malá.	-	V	V	Pohladím tě, kočička.
Adélka má ráda	-	V	V	Mám ráda kočičku.
S náma ven kočička	-	V	-	Půjdeš s námi ven, kočička.
Krtek papá	-	V	V	Krtek jí.
Má krteček mrkev.	-	V	V	Krtek má mrkev
Hřebínek má.	-	V	V	Krtek má hřebínek.
Berušku v kolečku	-	V	-	Veze berušku v kolečku.
Tady je beruška na listě.	-	V	V	Tady je beruška na listě.
Je ve vodě.	-	V	V	Koupe se.
Spinká krtek v postýlce.	-	V	V	Krtek spí v postýlce.
Taky jsme viděly měsíček.	-	V	V	Taky jsme viděly měsíček.
Vem mě, prosím.	Natahuje ruce k matce	V	V	Vem mě, prosím.
Kartáček	Ukazuje mytí zubů	V	N	Krtek si čistí zuby.
To patří sem!	-	V	V	To patří sem.
Já taky dám.	-	V	V	Dám to tam taky.
Kde je ta kostka?	-	V	V	Kde je ta kostka?
Tady dáš?	-	V	V	Dáš to sem (tady)?

Tabulka č. 16: Verbální a neverbální realizace podmětné a přísudkové části respondenta 1

11.2. Respondent 2 (Adrian)

Realizace		Podmětná část	Přísudková část	Význam
Verbální	Neverbální			
Tady se napapaj.	-	V	V	Tady se nají.
Tam lopatu	-	V	-	Tam dej lopatu.
Ještě domek nabourej.	-	V	V	Nabourej ještě domek.
A to se může	-	V	V	A to se může

otevřít.				otevřít.
Češe vlasy	-	V	V	On si češe vlasy.
Tady má kartáček na zuby.	-	V	V	Tady má kartáček na zuby.
Veze konvicčku a broučka.	-	V	V	Veze konvicčku a broučka.
Co to je?	-	V	V	Co to je?
Hrabáme jablíčka.	-	V	V	Hrabeme jablíčka.
Papá dobrotu.	-	V	V	Jí něco dobrého.
Hledá žížaly.	-	V	V	Hledá žížaly.
Tam veze jahody.	-	V	V	Veze tam jahody.
Tady papá jahody.	-	V	V	Tady jí jahody.
Dělá hají.	-	V	V	Spí.
Máma nosit	-	V	V	Chci nosit.
Prosím nosti mamí.	-	V	V	Chci nosit, mamí.
Už to stačí.	-	V	-	Už to stačí.
Tady je malý traktor.	-	V	V	Tady je malý traktor.
Tady	Hůů	V	N	Tady vlak houká.
A je to všechno.	-	V	-	A je to všechno.
Nakládá bagr	-	V	V	Nakládám bagr
Mami čurat	-	V	V	Mami, musím na záchod.
Nedosáhnu	Ukazuje kam	N	V	Já tam nedosáhnu.
Potřebuju pomoct.	-	V	V	Potřebuju pomoct.
Podej prosím, maminko.	-	N	-	Podej mi to prosím, maminko.
Malá dělám	-	V	V	Hladím je.
Dělají	Ví	V	N	Pískají.
Teď papaj a dělám malá.	-	V	V	Teď jedí a hladím je.
Ještě chci!	-	V	V	Chci ještě.
Oblíct ponožky (gatěčky) ne!	-	V	V	Nechci si oblékat ponožky (kalhoty).

Mami, vem si	-	V	V	Mami, vezmi si.
Jenom tuhle?	-	V	-	Jenom tuhle?
Ta je maminky.	-	V	V	Ta je maminky.
Kam teď mám sednout?	-	V	V	Kam si teď mám sednout?
Já tam nevidím.	-	V	V	Já tam nevidím.
Ale já se tam chci dívat?	-	V	V	Ale já se tam chci dívat.
Proč ne?	-	V	V	Proč ne?

Tabulka č. 17: Verbální a neverbální realizace podmětné a přísudkové části respondenta 2

ZÁVĚR

Cílem naší práce bylo shromáždit za pomoci rodičů dětí nahrávky, na základě kterých bychom mohli zkoumat dětskou syntax. Zejména analyzovat slovosled, míru porozumění příkazu, zákazu, otázky aj., zhodnotit do jaké míry děti využívají verbální a neverbální prvky řeči a které prvky převládají a proč.

Naše praktická část se skládá ze dvou částí výzkumu, zejména proto, že po dokončení první části, jsme si byli vědomi toho, že děti se vyjadřují neverbálně a ve větší míře v kombinaci s těmi verbálními prvky, tzn. vysloví jedno slovo a druhé, které neumí popsat nebo pro něj neznají vhodné slovo napodobí např. zvukem nebo gestikou. Na základě těchto poznatků vznikla druhá část výzkumu a to později, nahrávali jsme stejné situace, jako v první části, ale bohužel jsme měli k dispozici pouze dvě děti, jelikož druhá část výzkumu nebyla plánovaná a rodiče s ní již nepočítali, proto se nám podařilo zajistit pouze dvě děti z plánovaných tří, kdy první dítě byla holčička, která se účastnila s rodiči již první části a druhý byl chlapec, který se s rodiči zapojil až do druhé části výzkumu. I přes to, že jsme měli dostupné nahrávky pouze od dvou dětí, shromážдили jsme poměrně velké množství materiálu, který byl použitelný k výzkumu.

Cíle se nám tedy během výzkumu částečně změnily a poněkud rozšířili a tím se samozřejmě musel zvětšit i rozsah výzkumu, potažmo celé diplomové práce. Podrobnými analýzami jsme zjistili, jakým způsobem děti tvoří věty, které slova užívají verbálně a které neverbálně, zda děti správně tvoří konstrukty s ohledem na slovosled a hledali jsme odpověď na to, kterou část, zda předmětnou či přísudkovou děti více vyjadřují verbálně či neverbálně. Zároveň jsme druhou částí výzkumu potvrdili výroky z praktické části a mohli sledovat posun dětí, zejména potom, že od jednoslovných a dvouslovných výpovědí jsou schopny tvořit delší a delší konstrukty, věty holé a jednoduché dokonce si již objevilo i několik jednoduchých souvětí nebo pokusy o ně.

Shledáváme tuto práci přínosnou pro další výzkum a rozhodně by bylo zajímavé sledovat další období dětí a jejich rostoucí jazykovou výbavu.

LITERATURA A ZDROJE

AUSTIN, J. L. *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, 2000. Základní filosofické texty. ISBN 80-7007-133-8.

BAVIN, E. L. (ed.) (2009): *The Cambridge Handbook of Child Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

BLOOM, Paul. *Jak se děti učí významu slov*. Přeložil Jan CHROMÝ. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

BORDAG, D. *Modely řečové produkce v současné psycholingvistice*. *SaS* 66, 2005, 180–193.

CLARK, Eve V. *First language acquisition*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, c2009. ISBN 052173293X.

FIELD, J.: *Psycholinguistics: the key concepts*. London: Routledge, 2004, 366 s. ISBN 0-415-25891-x.

JAKOBSON, R. (1995): *Lingvistika a poetika*. In: *Poetická funkce*. Jinočany: H&H.

LUST, Barbara C. *Child language acquisition and growth*. Cambridge University Press, 2006. ISBN 9780521444781

MIKULOVÁ, M. *Významová reprezentace elipsy*, 2011. ISBN 978-80-904175-9-5.

NEBESKÁ, I.: *Úvod do psycholingvistiky*. Vyd. 1. Praha: H&H, 1992, 127 s. ISBN 80-85467-75-5.

NINIO, A. – SNOW, C. E. (1996): *Pragmatic Development*. Boulder – Oxford: Westview Press.

PIAGET, J. – INHELDER, B. (2010): *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.

PIAGET, J. (1955): *The Language and Thought of the Child*. New York: Meridian Books.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3181-0.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Když začínáme mluvit--: lingvistický pohled na rané projevy česky hovořícího dítěte*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-7308-482-0.

SLANČOVÁ, D. (2008): Pragmatické funkcie vo vývine rečovej činnosti (v prvých osemnástich mesiacoch života dieťaťa). In: D. Slančová (ed.): *Štúdie o detskej reči*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.

Slovo a Slovesnost. 1954, 15(4)

ŠULOVÁ, L. (2004): *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum. [1]
[SĚP]

VÁGNEROVÁ, M. (2005): *Vývojová psychologie I: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

VOTAVOVÁ, K., SMOLÍK, F.: *Diagnostika rané slovní zásoby rodičovskými dotazníky: přehled a pilotní studie*. *Československá psychologie*, 54, 2010, 3, s. 301-313. ISSN 0009-062x. 6x ročně.

ZACHAROVÁ, E. (2012): *Základy vývojové psychologie*. Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7464-220-3.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam nahrávek

Nahrávka 1 – vyjádření fyziologické potřeby: Potřeba WC, Žízeň

Nahrávka 2 – dítě oslovuje mámu a tátu (**pouze první část výzkumu**)

Nahrávka 3 – dítě chce něco, co mu není dovoleno (např. hračku, mobil atd.) a dítěti je vysvětlováno, že danou věc nedostane

Nahrávka 4 – dítě chce jít tam, kam nesmí

Nahrávka 5 – dítě chce svoji oblíbenou hračku, knihu apod., ale potřebuje k tomu asistenci (např. nedosáhne na ni, nemůže ji odněkud vyndat apod.)

Nahrávka 6 – dítě někomu něco nabízí, popř. sledovat, zda Vám to dá a zda se to odvíjí od typu předmětu

Nahrávka 7 – pokud máte domácího mazlíčka, nahrát, jak se k němu dítě chová a co mu říká (pokud je zde možnost a dítě ani zvíře nebude v ohrožení)

Nahrávka 8 – hra či jiná aktivita s otcem, babičkou a dědou

Nahrávka 9 – ukazujte si s dítětem a ptejte se ho, co na obrázcích vidí, aby Vám to popsalo (knihu budete mít všechny tři stejnou, vyberu ji a dodám Vám ji ☺)

Nahrávka 10 – dítě chce zvednout do náruče

Nahrávka 11 – hra a komunikace dětí mezi sebou (bylo by nejlepší, pokud by šlo o děti, které mám zařazeny ve výzkumu)

Příloha č. 2: Osobní dotazník pro rodiče

Dotazník pro rodiče

Věk dítěte:

Jak Vaše dítě vyjadřuje biologickou nebo psychologickou nepohodu (např. bolest, nespokojenost s něčím apod.)? (Např. vokalizace - pláč či podobné projevy, slovní projevy, neverbální projevy - gesta, mimika apod.)

Jak Vaše dítě vyjadřuje biologickou či psychologickou pohodu (např. radost, spokojenost apod.)? (např. Vokalizace - smích a jiné projevy, slovní projevy, neverbální projevy - gesta, mimika apod.)

Jak Vaše dítě vyjadřuje nespokojenost? (např. vztekání se, pláč apod.)

Jak Vaše dítě vyjadřuje nějaký fyziologický stav?

1. Únavu
2. Hlad nebo žízeň
3. Potřeba na záchod
4. Bolest

Jakým způsobem Vaše dítě vyjadřuje radost, spokojenost atd.? (Vokální projevy, úsměv, skákání apod.)

Kdy se začalo Vaše dítě projevovat nějakým verbálním způsobem?

Jaké bylo první slovo?

Pamatujete si, kdy dítě tvořilo první syntagmata, tzn. dvojice slov typu „moje boty“ apod.?

Pamatujete si, kdy Vaše dítě tvořilo první dvojice slov typu podmět a přísudek, např. táta hají, máma pápá, apod.?

Řekla byste, že je Vaše dítě komunikativní?

Když dítě vyžaduje konkrétní věc (hračku, sušenku, pití atd.) primárně využívá ostenze (ukazování) či jiných neverbálních prostředků nebo se projevuje verbálně např. v podobě slabik atd.?

Příloha č. 3: Souhlas o zpracování osobních údajů respondentů

Souhlas o zpracování osobních údajů a ochraně dat k diplomové práci na téma raná dětská syntax s ohledem na komunikační funkci

Výzkumné pracoviště: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, katedra Obecné lingvistiky

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Petra Vaculíková

Výzkumná pracovníce, která provedla poučení: Bc. Lucie Pospíšilová

Dítě, jehož komunikace bude předmětem výzkumu:

Zákonní zástupci dítěte:

Žádáme Vás o souhlas s poskytováním výzkumného materiálu ve formě videonahrávek. Tyto videonahrávky podrobí výzkumná pracovníce analýze, která bude sloužit výhradně pro účely vypracování magisterské diplomové práce.

Poskytování výzkumného materiálu bude probíhat následujícím způsobem: na základě předchozí domluvy, výzkumná pracovníce shromáždí Vámi pořízené videonahrávky a jiná data, která bude později analyzovat ve své diplomové práci.

Práce s materiálem bude vedena podle těchto etických zásad:

1. anonymita informantů – v zápisech rozhovorů budou odstraněny identifikující údaje,
dítě bude označováno jménem, které mu výzkumná pracovníce v rámci anonymity přiřadí
2. mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu. Se všemi daty bude pracovat výhradně výzkumnice, popřípadě je bude konzultovat výhradně s vedoucím diplomové práce, tj. Mgr. Petrou Vaculíkovou;
3. Po zpracování a úspěšném obhájení diplomové práce, budou všechna poskytnutá data neprodleně zničena.

Svým podpisem stvrzuji, že výzkumná pracovníce, která mi poskytla poučení, mi osobně vysvětlila vše, co je obsahem tohoto písemného informovaného souhlasu, a měl/a jsem možnost klást mu otázky, na které mi řádně odpověděla.

Prohlašuji, že jsem shora uvedenému poučení plně porozuměl/a a výslovně souhlasím s poskytováním výzkumného materiálu.

V ..... dne .....

.....

Vlastnoruční podpis
zákonných zástupců dítěte